

In het voorjaar van 2011 vond op Jamaica de Internationale Oecumenische Vredesconvocatie van de Wereldraad van Kerken plaats. Het was één van de bijeenkomsten die voorbereidend werk verrichten voor de Assemblee van de Wereldraad van Kerken die in de herfst van 2013 in Busan (Korea) wordt gehouden. Deze brochure bevat de vertaling van de belangrijkste uitkomsten van de bijeenkomst, een introductie daarop, delen van een daar gehouden inleiding, impressies van enkele Nederlandse deelnemers en voorbeelden van vredeswerk dat mensen uit Nederland in eigen land en elders doen. In het afsluitende hoofdstuk wordt geschetst hoe toegewerkt wordt en kan worden naar de Assemblee in Busan.

De brochure kwam tot stand in een samenwerking tussen de Raad van Kerken en de Vereniging Kerk en Vrede. Subsidie werd ontvangen van Stichting Rotterdam en Kerk en Wereld.

ISBN 9789491061233

Rechtvaardige vrede: werk voor de kerk

International
Ecumenical
Peace
Convocation

Kingston | Jamaica | 2011

rechtvaardige vrede:

werk voor de kerk

een oproep
van de
Internationale Oecumenische
Vredesconvocatie
van de Wereldraad van Kerken
in Kingston, Jamaica
15-21 mei 2011

ISBN: 9789491061233
copyright: 2012 Kees Nieuwerth
Ontwerp omslag: Marijke Kamsma
Foto omslag: WCC, Genève
Drukwerk: Kaft Media

Besteladres brochure:

* Raad van Kerken Kon. Wilhelminalaan 5, 3818 HN Amersfoort;
tel. 033 4633844; rvk@raadvankerken.nl

* Kerk en Vrede, Postbus 1528, 3500 BM Utrecht;
tel. 030 2317230; info@kerkenvrede.nl

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Voorwoord	5
Inleiding: op weg naar Rechtvaardige Vrede	7
Gespreksdocument Vredesconvocatie Kingston	11
Een nieuwe wereld is mogelijk	31
Boodschap van de Vredesconvocatie	41
Impressies van enkele Nederlandse deelnemers	49
Vertel ons je verhaal van vrede: praktijkvoorbeelden	57
Van Kingston naar Busan: hoe gaan we verder?	73

'om onze voeten te richten op de weg van de vrede'

Lucas 1: 79

Voorwoord

In het voorjaar van 2011 vond op Jamaica een belangrijke oecumenische bijeenkomst plaats. Het was één van de bijeenkomsten die voorbereidend werk verrichten voor de Assemblee van de Wereldraad van Kerken die in de herfst van 2013 in Busan (Korea) wordt gehouden: de Internationale Oecumenische Vredesconvocatie van de Wereldraad van Kerken.

In deze brochure treft U de vertaling van de belangrijkste uitkomsten van de bijeenkomst aan, een introductie daarop, delen van een daar gehouden inleiding, impressies van enkele Nederlandse deelnemers en voorbeelden van vredeswerk dat mensen uit Nederland in eigen land en elders doen. In het afsluitende hoofdstuk wordt geschetst hoe toegewerkt wordt en kan worden naar de Assemblee in Busan.

De teksten van Kingston zijn voor deze publicatie vertaald. En ook al is er hier en daar heel vrij vertaald, toch zal de taal van de documenten en de theologie die daarin naar voren komt, niet iedereen in Nederland direct aanspreken. Dat is niet zo vreemd: via de Wereldraad van Kerken maken we deel uit van de wereldwijde kerk, in al haar veelkleurigheid, met al haar uiteenlopende tradities en levend onder zo heel sterk verschillende omstandigheden. Het spreekt vanzelf dat een gelovige in Kenia, die het geweld aan den lijve ervaart, anders zal spreken dan iemand die geweld alleen van de televisie kent. We mogen ons gelukkig prijzen dat we via de veelkleurige lidkerken van de Wereldraad van Kerken toegang hebben tot zoveel ervaring en kennis. We kunnen op die manier veel van elkaar leren, over de wereldsamenleving, over anderen én over onszelf en de manier waarop we kerk zijn, ieder in onze eigen samenleving. En dan kunnen we uiteindelijk zelfs, zoals de boodschap van Kingston zegt, in onze verscheidenheid met één stem spreken.

Wij hopen van harte dat de boodschap van de vredesconvocatie in Jamaica ook in Nederland gehoord wordt en dat kerken die oppakken bij hun voorbereiding op de Assemblee van de Wereldraad van Kerken in 2013 en wij wensen een ieder daarbij inspiratie en zegen toe. Tot slot willen we de leden van de Taakgroep Rechtvaardige Vrede te danken voor hun inzet en de Stichting Kerk en Wereld en de Stichting Rotterdam voor de financiële ondersteuning van dit project van de Raad van Kerken in Nederland.

namens de Raad van Kerken in Nederland,

Kees Nieuwerth,
delegatieleider Nederlandse afvaardiging in Kingston
lid Moderamen Raad van Kerken
lid Taakgroep Rechtvaardige Vrede namens de Raad van Kerken

Greetje Witte-Rang,
secretaris Theologische Werkgroep van Kerk en Vrede
lid Beraadgroep Samenlevingsvragen van de Raad van Kerken

Inleiding: op weg naar *Rechtvaardige Vrede*

Het was een historische bijeenkomst, de *Internationale Oecumenische Vredesconvocatie* van de Wereldraad van Kerken in Kingston, Jamaica in mei 2011. Uit alle windstreken kwamen ruim 1000 gedelegeerden van de lidkerken van de Wereldraad bijeen om met elkaar te spreken over het thema *Rechtvaardige Vrede*. Vooral de getuigenissen van deelnemers uit Afrika, Azië, Zuid Amerika en het Midden Oosten, mensen die uit eigen ervaring over gewelddadige conflictsituaties en oorlog kunnen spreken, waren indringend. Ze waren het er met elkaar over eens dat oorlog als instrument om conflicten te beslechten afgeschaft moet worden en dat er geen enkele theologische rechtvaardiging is voor het voeren van oorlog en het inzetten van dodelijk geweld.

De theorie van de 'rechtvaardige oorlog', en dus de gedachte dat er zoiets bestaat als een 'rechtvaardige oorlog', kent echter een lange geschiedenis, ook binnen de kerken! We kunnen zonder meer spreken van een historische gebeurtenis nu in Jamaica het bestaan van een 'rechtvaardige oorlog' werd ontkend en er wezenlijke stappen werden gezet op de weg naar *rechtvaardige vrede*.

Een klein groepje gedelegeerden uit Nederland nam deel aan de Vredesconvocatie: vertegenwoordigers van de Protestantse Kerk in Nederland, de Oud Katholieke Kerk, de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, OIKOS, Kerk in Actie, het netwerk Kerk en Milieu en de kerkelijke vredesbeweging (IKV Pax Christi en Kerk en Vrede/Church and Peace).

De Wereldraad van Kerken nam het initiatief tot deze bijeenkomst om de 'Decade to Overcome Violence', in Nederland vormgegeven onder de titel 'Geweld niet Gewild – kerken voor veiligheid en vrede', af te ronden. In de aanloop naar de bijeenkomst in Jamaica publiceerde de

Wereldraad een voorlopig ontwerp van een *Oecumenische Verklaring van Rechtvaardige Vrede*. De lidkerken van de Wereldraad werden uitgenodigd hierop te reageren en om voorbeelden van hun eigen inzet voor vrede in te sturen. De Raad van Kerken in Nederland stelde daarvoor een Taakgroep Rechtvaardige Vrede in, bestaande uit vertegenwoordigers van IKV Pax Christi, Kerk en Vrede en de Raad van Kerken. De Taakgroep maakte een Nederlandse bewerking van de verklaring die in de reeks *Oecumenische Bezinning* gepubliceerd werd onder de titel *Wees niet bang: naar een oecumenische verklaring van rechtvaardige vrede* (2009). Deze werd als gespreksdocument verspreid onder lokale gemeenten en parochies met de vraag om een reactie, én om voorbeelden van eigen vredeswerk aan de Raad te sturen onder de titel *Vertel ons je verhaal van vrede*. De Raad van Kerken in Nederland verwerkte de reacties in een document dat naar de Wereldraad werd gestuurd.

De Nederlandse gedelegeerden naar Kingston hielden een gezamenlijk vooroverleg. Ze bespraken wat hun inzet zou zijn in de gesprekken in Kingston en kwamen tot een reeks aanbevelingen.

- om de bijeenkomst in Kingston niet te zien als een *afsluiting* van de Decade, maar meer als een nieuw begin, onder meer voor een campagne van de Wereldraad om oorlog als instrument voor conflict-oplossing af te schaffen;
- om aan een *Oproep tot Rechtvaardige Vrede* te werken die ons vraagt om in navolging van Jezus de geweldloze weg te volgen; die oproep zou inspiratiebron voor de bovengenoemde campagne moeten zijn;
- om bij te dragen aan een beleid van de Wereldraad gericht op het uitbannen van oorlog en het verwerpen van de inzet van dodelijk geweld als middel om conflicten te beslechten
- om de Wereldraad te bewegen een campagne op te zetten om massavernietigingswapens en andere wapens af te schaffen en de

wapenproductie en -handel te beperken, in samenwerking met andere religies;

- om de kerken te stimuleren om bij te dragen aan geweldloze conflict-oplossing (ook financieel) en zich in te zetten voor vrede en verzoening;

- om kerkleden aan te moedigen tot een levensstijl die alle mensen in de wereld in staat stelt in recht en vrede te leven;

- en om de Wereldraad te wijzen op de mogelijkheid de wereldwijde kerk te laten dienen als 'early warning system' waar en wanneer tegenstellingen dreigen te ontaarden in een gewapend conflict. Juist doordat kerken tot in de verste uithoeken aanwezig zijn, op alle niveaus van de samenleving, zijn zij in staat om vroegtijdig ontwikkelingen te signaleren die tot gewelddadige conflicten zouden kunnen leiden. Wanneer ze dat melden, is in een vroegtijdig stadium nog geweldloze interventie door lokale en internationale overheden en de kerken mogelijk. Bij het ontwikkelen van een signaleringsnetwerk kan de Wereldraad een belangrijke rol spelen.

Enkele Nederlandse delegatieleden gaven in Kingston workshops waar deze aanbevelingen aan de orde kwamen. Terugkijkend op de bijeenkomst in Kingston kunnen we constateren dat die aanbevelingen grotendeels in de slotverklaring en het werkprogramma zijn opgenomen.

Om de bezinning op *rechtvaardige vrede* ook in Nederland te blijven stimuleren besloten de Raad van Kerken en Kerk en Vrede om een publicatie met het soms spannende verhaal van Kingston uit te geven. We hopen dat die een inspiratie zal zijn voor het gesprek in lokale gemeenten en parochies.

Laten we, ook hier in Nederland, als kerken en gelovigen *onze voeten richten op de weg van rechtvaardige vrede!*

International Ecumenical Peace Convocation

Kingston | Jamaica | 2011

Een oecumenische oproep tot *rechtvaardige vrede*

-gespreksdocument van de Vredesconvocatie in Kingston-

'om onze voeten te richten op de weg van de vrede' (Lucas 1:79)

Deze oproep is afkomstig van een groep christenen die zich in eerste instantie richten tot de wereldwijde christelijke gemeenschap. Geïnspireerd door het voorbeeld van Jezus van Nazareth nodigen we christenen uit om zich in te zetten voor de weg van rechtvaardige vrede. En omdat we ons ervan bewust zijn dat de belofte van vrede een kernwaarde van alle religies is, richt onze oproep zich ook tot alle anderen die de vrede zoeken overeenkomstig hun eigen religieuze tradities. De oproep werd aanvaard door het Centraal Comité van de Wereldraad van Kerken en wordt aanbevolen voor studie, bezinning en gezamenlijke actie.

De oproep is ook een reactie op een aanbeveling van de Assemblee van de Wereldraad van Kerken in Porto Alegre, Brazilië in 2006 en bouwt voort op inzichten uit het 'Decennium 2001-2010 Geweld Niet Gewild: Kerken Zoeken Verzoening en Vrede'.

Rechtvaardige vrede betekent een radicale verandering van onze ethiek. Rechtvaardige vrede is gebaseerd op een andere analyse en bevat ook criteria voor actie. Deze oproep laat die verandering zien en geeft een indicatie van de consequenties daarvan voor het leven en het getuigenis van de kerken. Een achtergronddocument, de Just Peace Companion ('Begeleidend Document Rechtvaardige Vrede', te vinden op internet onder die titel), geeft bijbelse, theologische en ethische overwegingen, voorstellen voor verdere studie en handreikingen en voorbeelden voor actie.

Wij hopen dat deze stukken, samen met de verplichtingen die zijn aangegaan tijdens de Internationale Oecumenische Vredesconvocatie in Kingston, Jamaica in mei 2011 met het thema 'Glorie zij God en

Vrede op Aarde', de komende Assemblee van de Wereldraad van Kerken zal helpen om een nieuwe oecumenische consensus te ontwikkelen over gerechtigheid en vrede.

1. Rechtvaardigheid omhelst vrede

Kan er vrede zijn zonder gerechtigheid? Kan er gerechtigheid zijn zonder vrede? Te vaak streven we naar gerechtigheid ten koste van vrede. Wanneer echter vrede en gerechtigheid van elkaar worden losgemaakt, ondermijnt dat de hoop dat *'gerechtigheid en vrede elkaar omhelzen'* (Psalm 85:10). Wanneer gerechtigheid en vrede ontbreken of tegen elkaar uitgespeeld worden, moeten we ons handelen veranderen. Laten we daarom in beweging komen en werken aan gerechtigheid en vrede.

2. Laat de volkeren aan het woord komen

Er zijn vele verhalen te vertellen – verhalen gedrenkt in geweld, aantasting van de menselijke waardigheid en vernietiging van de schepping. Als we al die noodkreten zouden horen, zou er geen enkele plek werkelijk stil meer zijn. Velen lijden als gevolg van oorlogen; etnische en religieuze conflicten en discriminatie op grond van ras of kaste verwonden volkeren en laten akelige littekens achter. Duizenden kwamen om, raakten ontworteld, werden dakloos, werden vluchtelingen in eigen land. Vrouwen en kinderen lijden het zwaarst onder conflicten: veel vrouwen worden verkracht en mishandeld, zijn het slachtoffer van mensenhandel en moord; kinderen worden van hun ouders gescheiden, worden wees, gerekruteerd als kindsoldaat, mishandeld. Burgers van verschillende landen lijden onder het geweld van bezetting, van paramilitairen, guerrillastrijders, criminele bendes of strijdkrachten. Burgers van vele landen gaan jaar in, jaar uit, gebukt onder regeringen die geobsedeerd zijn door nationale veiligheid en macht, maar er niet in slagen echte veiligheid te brengen. Elke dag sterven duizenden kinderen door gebrek aan voedsel terwijl de

machthebbers een economisch en politiek beleid voeren dat ten goede komt aan slechts een kleine minderheid.

3. Laat de Schriften aan het woord komen

De bijbel maakt gerechtigheid tot de onafscheidelijke metgezel van vrede (Jesaja 32:17, Jacobus 3:18). Beide verwijzen naar goede en duurzame verhoudingen in onze menselijke samenleving, naar onze hechte verbondenheid met de aarde, naar het welzijn en de heelheid van de schepping. Vrede is de gave van God aan een gebroken maar geliefde wereld, vandaag, net als tijdens het leven van Jezus Christus: *'Vrede laat ik jullie; mijn vrede geef ik jullie'* (Johannes 14:27). Door het leven en het onderricht, de dood en de opstanding van Jezus Christus zien we vrede als een belofte én als een gave – hoop voor de toekomst en een geschenk voor hier en nu.

4. Jezus zei ons onze vijanden lief te hebben, te bidden voor hen die ons vervolgen en geen wapens te gebruiken. Zijn vrede komt tot uitdrukking in de geest van de Bergrede (Mattheüs 5:3-11). Ondanks vervolging bleef Hij volharden in Zijn actieve geweldloosheid, zelfs tot in de dood. Zijn leven van toewijding aan gerechtigheid eindigde aan een kruis, een werktuig om te martelen en te executeren. Met de opstanding van Jezus bevestigt God dat een dergelijke standvastige liefde, gehoorzaamheid en vertrouwen leven geeft. Dat geldt ook voor ons.

5. Waar vergeving is, respect voor menselijke waardigheid, zachtmoedigheid en zorg voor de zwakkeren in de samenleving, zien we een glimp – hoe vaag ook nog – van dat geschenk van vrede. Dat betekent dat de vrede verloren gaat waar onrecht, armoede en ziekte, én gewapende conflicten, geweld en oorlog, wonden slaan in lichaam en ziel van mensen, in de samenleving en in onze aarde.

6. En toch brengen sommige bijbelteksten geweld in verband met de wil van God. Op grond van die teksten legitimeerden leden van onze christelijke familie het gebruik van geweld door henzelf en door anderen – en doen dat nog steeds. Wij kunnen die teksten niet langer lezen zonder te wijzen op het falen van de mens om te antwoorden op de oproep van God vrede te stichten. We moeten teksten die spreken van geweld, haat en vooroordeel of zelfs oproepen om een ander volk te vernietigen door de toorn van God, kritisch ondervragen. We moeten bereid zijn ons door die teksten te laten onderrichten waar onze doelen, onze plannen, onze vijandigheden, emoties en gewoonten, ónze verlangens weerspiegelen in plaats van die van God.

7. Laat de Kerk aan het woord komen

Als het Lichaam van Christus is de kerk geroepen een plaats van vrede stichten te zijn. Op veel manieren, in het bijzonder bij het vieren van het avondmaal, laten onze liturgische tradities zien hoe de vrede van God ons oproept vrede te delen met elkaar en met de wereld. Maar al te vaak slagen kerken er niet in uit die oproep te leven. Onze verdeeldheid, die op allerlei manieren de geloofwaardigheid van de kerken met betrekking tot de vrede ondermijnt, vraagt van ons een voortdurende bekering van harten en hoofden. Alleen wanneer ze gegroundvest zijn in de vrede van God kunnen geloofsgemeenschappen *'instrumenten van verzoening, vrede en gerechtigheid zijn in huizen, kerken en samenlevingen, alsmede in politieke, sociale en economische structuren op mondiaal niveau'* (Wereldraad van Kerken, Assemblee 1998).

De kerk die deze vrede verkondigt en daaruit leeft, is wat Jezus noemt: een stad op een berg die alle mensen kunnen zien (Mattheüs 5:14). Gelovigen die de dienst van de verzoening die God hen in Christus toevertrouwt, in de praktijk brengen, laten ook buiten de kerken zien wat God in de wereld doet (zie 2 Corinthiërs 5:18).

DE WEG VAN RECHTVAARDIGE VREDE

8. Er zijn veel manieren om te reageren op geweld en er zijn veel manieren om vrede in praktijk te brengen. Als leden van een gemeenschap die verkondigt dat Christus de vrede is, beantwoorden we de oproep om de vrede die God ons geeft, in te brengen in hedendaagse situaties van geweld en conflict. Daarom begeven we ons op *de weg van rechtvaardige vrede*, we richten ons op die bestemming en zijn toegewijd aan de weg daarheen. Wij nodigen mensen van alle wereldbeschouwingen en religieuze tradities uit om zich ook op dat doel te bezinnen en ons in hun ervaringen te laten delen. *Rechtvaardige vrede* vraagt ons allen om te getuigen door middel van de manier waarop we leven. Om de vrede te bevorderen moeten we persoonlijk geweld, structureel geweld, geweld in de media en geweld tegen mensen op grond van ras, kaste, geslacht, seksuele geaardheid, cultuur of religie, voorkomen en uitsluiten. We weten ons verantwoordelijk tegenover hen die ons voorgingen en doen dat door te leven op een manier die recht doet aan de wijsheid van onze voorouders en het getuigenis van de heiligen in Christus. Wij hebben ook een verantwoordelijkheid tegenover hen die na ons komen, onze kinderen, ‘de-mensen-van-morgen’. Onze kinderen verdienen het een meer rechtvaardige en vreedzame wereld van ons te erven.

9. Geweldloos verzet staat centraal bij de *weg van rechtvaardige vrede*. Goed georganiseerd en vreedzaam verzet is actief, vasthoudend en effectief – of dat nu tegenover onderdrukking door een regering is of tegenover zakenbelangen waardoor kwetsbare gemeenschappen en de schepping worden uitgebuit. We weten dat de kracht van de machtigen ook afhangt van de gehoorzaamheid en medewerking van burgers, soldaten en – steeds vaker – van consumenten; daarom kunnen geweldloze acties ook bestaan uit daden van burgerlijke ongehoorzaamheid en de weigering mee te werken.

10. Op de *weg van rechtvaardige vrede* wordt de rechtvaardiging van gewapende conflicten en oorlog steeds minder geloofwaardig en steeds minder aanvaardbaar. De kerken hebben tientallen jaren geworsteld met hun onenigheid over dit thema, maar de *weg van rechtvaardige vrede* dwingt ons nu een stap vooruit te zetten. Het veroordelen van oorlog is echter niet genoeg: we moeten alles doen wat binnen onze mogelijkheden ligt om gerechtigheid en vreedzame samenwerking tussen volkeren en naties te bevorderen. De *weg van rechtvaardige vrede* verschilt fundamenteel van het concept van de 'rechtvaardige oorlog' en biedt veel meer dan louter criteria om mensen te beschermen tegen het onrechtvaardige gebruik van geweld. Behalve het neerleggen van de wapens omvat het ook sociale gerechtigheid, (internationaal) recht, respect voor mensenrechten en gemeenschappelijke menselijke veiligheid.

11. Wij stellen voor om *rechtvaardige vrede* op te vatten als een *collectief, dynamisch en tegelijk goed verankerd proces om mensen te bevrijden van angst en gebrek, om vijandschap, discriminatie en onderdrukking te overwinnen en om voorwaarden te scheppen voor rechtvaardige verhoudingen die voorrang geven aan de meest kwetsbaren en die de heelijkheid van de schepping respecteren.*

DE REIS BELEVEN

12. *Rechtvaardige vrede* is een reis: op weg naar de bestemming die God voor de mens en de rest van de schepping voor ogen heeft, in het vertrouwen dat God onze voeten zal richten op de weg van vrede (Lucas 1:79).

13. Die reis is moeilijk. We weten dat we onderweg de waarheid onder ogen moeten durven zien. We ontdekken hoe vaak we onszelf bedriegen en medeschuldig zijn aan geweld. We leren om op te

houden rechtvaardigingen te zoeken voor wat we gedaan hebben. We leren ons te oefenen in het in de praktijk brengen van gerechtigheid. Dat betekent ook dat we onze schuld belijden, vergeving schenken en ontvangen en leren ons met elkaar te verzoenen.

14. De zonden van geweld en oorlog verdelen gemeenschappen diepgaand. Zij die hun tegenstanders stereotypeerden en demoniseerden zullen lange tijd steun en begeleiding nodig hebben om hun eigen gedrag te doorzien en geheeld te worden. Verzoening met de vijand en herstel van gebroken verhoudingen vragen veel tijd, maar zijn wel noodzakelijk. In een proces van verzoening zijn er niet langer machtigen en machtelozen, meerder- en minderwaardigen, hoog en laag. Zowel slachtoffers als daders worden getransformeerd.

15. Vredesverdragen zijn vaak kwetsbaar, tijdelijk en ontoereikend. Ook plekken waar de vrede is uitgeroepen kunnen nog steeds vervuld zijn van haat. Het herstel van de schade die oorlog en geweld veroorzaakten, kan langer duren dan het conflict dat tot die schade leidde. Maar wat er gaandeweg aan vrede gerealiseerd wordt, hoe onvolmaakt ook, is een belofte van grotere dingen die komen zullen.

16. Wij reizen samen. De kerk die verdeeld is over vrede en kerken die verscheurd worden door conflict zijn niet erg geloofwaardig als getuigen van en werkers van vrede. De kracht van de kerken om te werken aan en te getuigen van vrede is ervan afhankelijk of ze, ondanks verschillen in etnische en nationale identiteit en zelfs in leer en kerkorde, de dienst van de vrede als een gemeenschappelijk doel ontdekken.

17. Wij reizen als een gemeenschap met een gezamenlijke theorie en praktijk van vrede waarvan het vergeven en liefhebben van vijanden, actieve geweldloosheid en respect voor anderen, vriendelijkheid en barmhartigheid deel uitmaken. Wij willen ons inzetten om te leven in

solidariteit met anderen en voor het collectieve goed. Wij jagen de vrede na in onze gebeden, we vragen God om onderscheidingsvermogen als we op weg gaan en om de vruchten van de Geest voor onderweg.

18. In liefdevolle geloofsgemeenschappen die samen onderweg zijn, zijn er veel handen beschikbaar om de last van de vermoeiden te verlichten. De één kan hoop geven te midden van wanhoop, een ander kan liefde schenken waar die nodig is. Mensen die veel geleden hebben, vinden toch de moed om door te leven ondanks verdriet en verlies. Door de kracht van het evangelie kunnen zij zelfs de meest onvoorstelbare lasten van persoonlijke en collectieve zonden, boosheid, bitterheid en haat als gevolg van geweld en oorlog, achter zich te laten. Vergeving wist het verleden niet uit, maar wanneer we terugblikken, kunnen we soms toch zien dat herinneringen geheeld werden, dat lasten werden opgeruimd en dat trauma's gedeeld werden met anderen en met God. We zijn in staat om verder te reizen.

19. De reis is uitnodigend. Met grote toewijding geven steeds meer mensen gehoor aan de oproep om vrede-stichters te zijn. Zij komen uit alle delen van de kerk, uit andere religieuze gemeenschappen en uit de hele samenleving. Zij zetten zich ervoor in om verschillen van ras en religie, natie en klasse te overstijgen, zij leren naast de armen te gaan staan of de moeilijke dienst van de verzoening op te pakken. Velen ontdekken dat vrede niet bewaard kan worden zonder de schepping te beschermen, het wonderbaarlijke werk van Gods handen.

20. Als we onderweg zijn met onze naasten leren we het af om steeds maar te verdedigen van wat van ons is, en leren we om op een genereuze, open manier te leven. We merken dat we onze voeten richten naar de weg van vrede. We ontmoeten mensen met andere maatschappelijke achtergronden. We worden sterker door met ze samen te werken, door onze gemeenschappelijke kwetsbaarheid te

erkennen en onze gezamenlijke menselijkheid te bevestigen. De ander is niet langer een vreemde of een tegenstander, maar een medemens met wie we zowel de weg als de reis delen.

WEGWIJZERS OP DE WEG VAN RECHTVAARDIGE VREDE

21. Rechtvaardige vrede en de transformatie van conflict

Het transformeren van conflicten is een wezenlijk onderdeel van vreedestichten. Het proces van transformatie begint met het ontmaskeren van geweld en het blootleggen van verborgen conflicten, zodat de gevolgen zichtbaar worden voor slachtoffers en gemeenschappen. Conflicttransformatie is erop gericht de conflictpartijen uit te dagen om hun belangentegenstellingen opzij te zetten ten bate van het algemeen belang. Het kan nodig zijn een kunstmatige vrede te verstoren, structureel geweld aan te wijzen of wegen te zoeken om verhoudingen te herstellen zonder vergelding. Het is de roeping van kerken en religieuze gemeenschappen om de slachtoffers van geweld te begeleiden en hun advocaat te zijn. Dat betekent ook dat we burgerinitiatieven voor conflictbeheersing versterken en overheden en andere daders ter verantwoording roepen – óók daders uit onze eigen geloofsgemeenschappen. Het toepassen van wet en recht horen daarbij.

22. Rechtvaardige vrede en het gebruik van gewapend geweld

Er zullen ook momenten komen dat onze toewijding aan *rechtvaardige vrede* op de proef gesteld wordt. Immers: aan vrede wordt gewerkt te midden van geweld en onder de dreiging van gewapend conflict. Er zijn extreme omstandigheden waarin het rechtmatig gebruik van gewapend geweld als laatste redmiddel en het minste kwaad nodig zou kunnen zijn om kwetsbare mensen tegen dodelijk gevaar te beschermen. En toch zullen we een dergelijk gebruik van gewapend geweld in die

conflictsituaties beschouwen als een teken van ernstig falen én als een nieuw obstakel op de *weg van rechtvaardige vrede*.

23. We erkennen het gezag van de Verenigde Naties om overeenkomstig het internationaal recht op bedreigingen van de wereldvrede te reageren naar de geest en de letter van het VN-Handvest, met inbegrip van het gebruik van militair geweld – binnen de grenzen van internationaal recht –. Toch voelen we ons als christenen verplicht verder te gaan door iedere theologische of andere rechtvaardiging van het gebruik van militaire macht te betwisten en het vertrouwen op het concept van een ‘rechtvaardige oorlog’ en het traditionele gebruik daarvan te beschouwen als verouderd.

24. Wij erkennen dat er een moreel dilemma in deze verklaring schuilt. Het dilemma wordt gedeeltelijk opgelost door de criteria uit de leer van de rechtvaardige oorlog nog wel als raamwerk te gebruiken voor een leer van het rechtmatig gebruik van (gewapend) geweld. Die leer zou bijvoorbeeld de tussenkomst door een politiemacht toestaan, zou het ontstaan kunnen bevorderen van een nieuwe norm in het internationale recht inzake de ‘verantwoordelijkheid te beschermen’ (Responsibility to Protect, R2P) en zou het ontwikkelen van instrumenten voor vredesopbouw in het VN-Handvest kunnen stimuleren. Gewetensbezwaren tegen militaire dienst moeten worden erkend als mensenrecht. Wat strijdig is met vrede en internationaal recht moet categorisch en definitief worden verworpen, te beginnen met het bezit van massavernietigingswapens. Om samen te kunnen leven wordt van ons gevraagd dat we elkaar vinden in ideeën, actie en wetgeving om vredestichten en vredesopbouw mogelijk te maken. Als christenen verplichten wij ons tot een ‘getransformeerd ethisch discours’ dat de gemeenschap helpt bij de praktijk van geweldloze conflicttransformatie en bij het scheppen van voorwaarden voor vrede.

25. Rechtvaardige vrede en menselijke waardigheid

De Schriften leren ons dat de mens geschapen is naar het beeld van God en begenadigd is met waardigheid en rechten. Het erkennen van die rechten staat centraal in ons denken over *rechtvaardige vrede*. Wij bevestigen dat universele mensenrechten een onmisbaar instrument zijn in het internationaal recht om de menselijke waardigheid te beschermen. Daarom houden we de staat verantwoordelijk voor het waarborgen van het recht, het handhaven van de wet en van politieke, economische, sociale en culturele rechten. We zien echter dat de schending van mensenrechten in veel landen – zowel in oorlogs- als in vreedestijd – toeneemt en dat zij die daarvoor verantwoordelijk zijn, onbestraft blijven. Als reactie daarop moeten we vriendschappelijk samenwerken met alle partners in de civiele samenleving – met inbegrip van gelovigen van andere religies – die mensenrechten willen verdedigen en internationaal recht versterken.

26. Rechtvaardige vrede en de zorg voor de schepping

God schiep alle dingen goed en vertrouwde aan de mensheid de verantwoordelijkheid voor de zorg voor de schepping toe (Gen. 2:4b-9). De exploitatie van de natuur en het misbruik van de eindige hulpbronnen laten een patroon van geweld zien waarvan enkelen profiteren ten koste van velen. We weten dat de gehele schepping er naar hunkert om bevrijd te worden, niet in het minst van de grove aanslagen door mensen (Rom. 8:22). Als gelovigen aanvaardden we de schuld voor de schade die we de schepping en alle levende wezens aangedaan hebben door onze daden én ons gebrek aan daadkracht. Het visioen van *rechtvaardige vrede* is veel meer dan alleen het herstel van juiste verhoudingen in de gemeenschap van mensen. Het brengt mensen er ook toe voor de aarde te zorgen als ons thuis. We moeten op Gods belofte vertrouwen en streven naar een eerlijke en rechtvaardige verdeling van de aardse hulpbronnen.

27. Het werken aan een cultuur van vrede

We verplichten ons tot het werken van een cultuur van vrede samen met mensen van andere religieuze tradities, overtuigingen en wereldbeschouwingen. Zo proberen we een antwoord te geven op het gebod in het evangelie om onze naasten lief te hebben, geweld te verwerpen en gerechtigheid te zoeken voor de armen, de ontheemden en de onderdrukten (Math. 5:1-12; Lucas 4:18). Deze gezamenlijke inspanning wordt gedragen door de inzet van mannen en vrouwen, jongeren en ouderen, leiders en werkers. We zien en bewonderen de gave van vrouwen om vrede te stichten. Wij zien de unieke rol van religieuze leiders, hun invloed in de maatschappij en de potentieel bevrijdende kracht van religieuze wijsheid en inzicht bij het bevorderen van vrede en menselijke waardigheid. Tegelijkertijd betreuren wij situaties waarin religieuze leiders hun invloed misbruikten uit eigenbelang of waar religieuze gewoonten bijgedragen hebben aan geweld en onderdrukking. We zijn in het bijzonder bezorgd over agressieve retoriek en propaganda onder het mom van religie die nog eens wordt uitvergroot door de media. Nederig bekennen we dat christenen medeplichtig waren en zijn aan het ontstaan van vooroordelen en andere houdingen die haat voeden, en we verplichten ons tot het bouwen aan gemeenschappen van verzoening, acceptatie en liefde.

28. Onderwijs voor vrede

Vredesonderwijs is meer dan het aanleren van strategieën voor vredeswerk. Het is ten diepste een spirituele vorming van het karakter waarbij familie, kerk en samenleving betrokken zijn. Vredesopvoeding leert ons de geest van vrede te onderhouden, het respect voor mensenrechten te verinnerlijken en een visie te ontwikkelen op alternatieven voor geweld. Vredesonderwijs bevordert actieve geweldloosheid als een ongeëvenaarde kracht voor verandering die gepraktiseerd en gewaardeerd wordt in verschillende tradities en

culturen. Het ontwikkelen van karakter en geweten rust mensen toe om te zoeken naar en te bouwen aan vrede.

SAMEN WERKEN AAN *RECHTVAARDIGE VREDE*

29. De Christelijke pelgrimage naar vrede schept kansen om zichtbare en levensvatbare vredesgemeenschappen te bouwen. Een kerk die bidt om vrede, de samenleving dient, geldt ethisch verantwoord inzet, voor de natuurlijke omgeving zorgt en goede betrekkingen met anderen koestert, kan een werktuig van de vrede worden. Als kerken gezamenlijk werken aan vrede komt dat de geloofwaardigheid van hun getuigenis ten goede (Johannes 17:21).

voor vrede in de gemeenschap

zodat niemand in angst hoeft te leven

‘Wat vraagt de Heer van u? Niet anders dan recht te doen’ ...

‘Heb uw naaste lief als uzelf’ ... ‘Bid voor wie u vervolgen’ ...

(Micha 6:8, Lucas 10:27, Mattheüs 5:44)

30. Wereldwijde uitdagingen

Te veel gemeenschappen zijn verdeeld door economische klasse, ras, kleur en kaste, religie en geslacht. Thuis en op school vinden geweld en misbruik plaats. Vrouwen en kinderen worden geestelijk en lichamelijk mishandeld, ook door culturele gewoontes. Misbruik van drugs en alcohol en zelfmoord, allemaal vormen van zelfvernietiging, vinden op grote schaal plaats. Werkplaatsen en gebedshuizen worden geteisterd door conflicten in de gemeenschap. Vooroordelen en racisme ontkennen de menselijke waardigheid. Arbeiders worden uitgebuit en industrieën vervuilen het milieu. Velen hebben geen toegang tot gezondheidszorg en slechts weinigen kunnen zich die

veroorloven. De kloof tussen rijk en arm wordt steeds groter. Tradities die gemeenschappen samenbinden worden zwakker onder invloed van de commercie en van elders geïmporteerde levensstijlen. Media, games en andere vormen van amusement die geweld, oorlog en pornografie bevorderen, vervormen de waarden van gemeenschappen en nodigen uit tot destructief gedrag. Waar geweld plaatsvindt, zijn jonge mannen vaak daders en slachtoffers en lopen vrouwen en kinderen de grootste risico's.

31. Hoofdrichtingen

Kerken werken aan een cultuur van vrede als zij samenwerken en van elkaar leren. Kerkleden, gezinnen, gemeenten en gemeenschappen zullen daarbij betrokken zijn. Tot dat werk behoren: leren om conflicten te voorkomen en te transformeren, het beschermen en ondersteunen van mensen die gemarginaliseerd zijn, het onderkennen van de belangrijke rol van vrouwen in conflictoplossing en vredeswerk, het betrekken van vrouwen bij al dat soort initiatieven, het steunen van en deelnemen aan geweldloze bewegingen voor gerechtigheid en mensenrechten en het geven van een plaats aan vredesonderwijs in kerken en scholen. Een cultuur van vrede vraagt van kerken, andere geloofsgemeenschappen en maatschappelijke groeperingen geweld te weerstaan waar en hoe het zich ook voordoet: structureel en ingesleten geweld, maar ook het geweld waarmee media, amusement, games en muziek doortrokken zijn. Van een cultuur van vrede is alleen sprake als iedereen, in het bijzonder vrouwen en kinderen, gevrijwaard wordt van seksueel geweld en beschermd tegen gewapende conflicten, als dodelijk wapens verboden worden en verwijderd uit gemeenschappen en huiselijk geweld aangepakt en een halt toegeroepen wordt.

32. Als kerken vrede stichters willen zijn, moeten christenen allereerst streven naar eenheid in hun actie voor vrede. Gemeenten moeten eensgezind de cultuur van stilte rond geweld in het leven van de kerk

doorbreken en de traditionele verdeeldheid ten aanzien van geweld binnen onze gemeenschappen overstijgen.

voor vrede met de aarde

zodat het leven bewaard blijft

*God schiep de wereld en haar volheid;
zo schonk Hij de mensheid leven in overvloed.
Zonde verstoort echter de verhouding van de mens
met de rest van de schepping.
De schepping verlangt ernaar dat de kinderen van God
echte rentmeesters van het leven,
van gerechtigheid en liefde zullen worden.
(Gen. 2:1-3, Joh. 10:10, Rom. 8:20-22)*

33. Wereldwijde uitdagingen

Mensen dienen de schepping te respecteren en te beschermen. Hebzucht, egocentrisme en een geloof in onbegrensde economische groei hebben echter geresulteerd in uitbuiting en vernietiging van de aarde en haar schepselen. De noodkreten van de armen en kwetsbaren hoen we terug in het kreunen van de aarde. Buitensporige consumptie van fossiele brandstoffen en andere beperkt beschikbare hulpbronnen doet de aarde en haar bewoners geweld aan. Klimaatverandering ten gevolge van onze levensstijl vormt een mondiale bedreiging van *rechtvaardige vrede*. De opwarming van de aarde, het stijgen van de zeespiegel en het toenemen van droogte en watersnoden treffen met name de meest kwetsbare volkeren in de wereld. Inheemse volkeren zijn een voorbeeld van duurzaam leven en – net als bewoners van koraalatollen en verarmde gemeenschappen langs zee-kusten - dragen weinig bij aan klimaatverandering. Toch zijn juist zij het die er het meest onder zullen lijden.

34. Hoofdrichtingen

Zorgdragen voor Gods kostbare gave van de schepping en het streven naar ecologische gerechtigheid zijn sleutelprincipes van *rechtvaardige vrede*. Christenen geven op die manier invulling aan de oproep in het evangelie om berouw te tonen over de verspilling van natuurlijke hulpbronnen en om zich steeds weer te bekeren. Kerken en kerkleden behoren voorzichtig om te gaan met de aardse hulpbronnen, vooral met water. Wij moeten de volkeren die het meest kwetsbaar zijn voor klimaatverandering helpen hun rechten veilig te stellen.

35. Kerkleden en gemeenten overal ter wereld moeten hun ecologische voetafdruk kritisch bekijken. Individueel en in gemeenschappen dienen christenen te leren zo te leven dat de aarde gedijt. Meer 'ecogemeenten' en 'groene kerken' zijn nodig op lokaal niveau. Meer oecumenische lobby is vereist op wereldwijd niveau om uitvoering te geven aan internationale overeenkomsten en protocollen tussen regeringen en bedrijven, ten bate van een wereld die beter bewoonbaar wordt, niet alleen voor ons, maar voor alle schepselen en voor toekomstige generaties.

voor vrede op de markt

zodat allen in waardigheid kunnen leven

*Door het wonder van de schepping van een wereld
met meer dan genoeg rijkdom om ontelbare generaties mensen
en andere levende wezens te onderhouden,
schenkt God ons het visioen van een goed en waardig leven
voor alle mensen, ongeacht klasse, geslacht, religie, ras of etniciteit
(Ps. 24:1, Ps. 145:15, Jesaja 65:17-23)*

36. Wereldwijde uitdagingen

Terwijl kleine elites ongelofelijke weelde verzamelen, leven meer dan 1,4 miljard mensen in extreme armoede. Er is iets fundamenteel mis wanneer de weelde van de drie rijkste mensen op aarde groter is dan het bruto nationaal product van de 48 armste landen. Gebrekkige regelgeving, innovatieve maar immorele financiële producten, scheve beloningsstructuren en andere systeemfactoren die nog versterkt worden door hebzucht, hebben een wereldwijde financiële crisis veroorzaakt die miljoenen banen vernietigde en tientallen miljoenen mensen tot armoede heeft gebracht. De groeiende sociaal-economische kloof binnen en tussen landen roept ernstige vragen op met betrekking tot de doelmatigheid van het marktgeoriënteerde economisch-liberale beleid bij het uitbannen van armoede, en stelt het najagen van groei als belangrijkste doel onder kritiek. Overconsumptie en uitsluiting zijn vormen van geweld. Mondiale uitgaven voor militaire doeleinden – nu hoger dan gedurende de koude oorlog – dragen weinig bij aan internationale vrede en veiligheid en veel aan het in gevaar brengen daarvan. Wapens zijn geen antwoord op de grootste uitdagingen waar de mensheid voor staat, maar leggen beslag op een groot deel van de hulpbronnen die op een betere manier besteed zouden kunnen worden. Deze misstanden bedreigen het recht, de sociale samenhang en het algemeen welzijn van de wereldsamenleving.

37. Hoofdrichtingen

Vrede op de markt wordt bevorderd door het creëren van vormen van een 'economie van het leven'. Van fundamenteel belang zijn daarbij gelijkwaardige sociaal-economische verhoudingen, respect voor de rechten van arbeiders, het rechtvaardig delen en duurzaam gebruik van hulpbronnen, gezond en betaalbaar voedsel voor iedereen en brede participatie in economische besluitvorming.

38. Kerken en hun partners in de samenleving dienen op te komen voor de volledige toepassing van economische, sociale en culturele rechten. Kerken moeten een stimulans vormen voor een alternatief economisch beleid met duurzame productie en consumptie, de herverdeling van inkomsten, rechtvaardige belastingen, fair trade en de wereldwijde beschikbaarheid van schoon water, schone lucht en andere 'publieke goederen'. Regelgeving en beleid moeten de financiële wereld weer verbinden met economische productie, én met menselijke behoeften en ecologische duurzaamheid. Grote bezuinigingen op militaire uitgaven moeten worden doorgevoerd om programma's te financieren die voorzien in voldoende voedsel, huisvesting en gezondheidszorg voor alle mensen en het bestrijden van klimaatverandering. Menselijke en ecologische veiligheid dienen een grotere prioriteit te krijgen dan nationale veiligheid.

voor vrede tussen de volkeren
zodat mensenlevens beschermd worden

*We zijn geschapen naar het beeld van de Hem die het leven geeft,
het is ons verboden levens te nemen
en opgedragen onze vijanden lief te hebben.
God spreekt recht over de volkeren en roept hen op
de waarheid te omarmen in het openbare leven,
wapens tot ploegscharen om te smeden
en de oorlog niet meer te leren.*
(Exodus 20:17, Jesaja 2:1-4, Mattheüs 5:44)

39. Wereldwijde uitdagingen

De geschiedenis kent schitterende voorbeelden van het moedig najagen van vrede, de transformatie van conflicten, een groeiende rechtsorde en nieuwe normen en verdragen die het gebruik van gewapend geweld regelen en, tegenwoordig zelfs gerechtelijke stappen

tegen misbruik van macht, zelfs door staatshoofden. De geschiedenis kent echter ook vreselijke voorbeelden van het tegenovergestelde daarvan – met inbegrip van vreemdelingenhaat, geweld tussen gemeenschappen, oorlogsmisdaden, slavernij, genocide en nog veel meer. Terwijl de geest en logica van geweld al diep verworteld zijn in de menselijke geschiedenis worden de gevolgen van deze zonden ook nog eens verergerd door de ondersteuning van het geweld door wetenschap, technologie en rijkdom.

40. Een nieuw oecumenische agenda voor vrede is dringend nodig vanwege de aard en de schaal van die gevaren vandaag de dag. De menselijke mogelijkheden om de basis van alle leven te verwoesten zijn enorm toegenomen. Nooit eerder was er sprake van een dreiging op deze schaal, van een zo grote collectieve medeverantwoordelijkheid en daarmee van een zo dringende noodzaak van een gezamenlijk antwoord daarop. Twee van de dreigingen van deze grootte – de nucleaire Holocaust en klimaatverandering - kunnen het leven op aarde en alle hoop op *rechtvaardige vrede* teniet doen. Beide maken op een gewelddadige wijze gebruik van de energie die in de Schepping ligt. De ene is het gevolg van de wapenwedloop, in het bijzonder die van de massavernietigingswapens, de andere kunnen we ook zien als de wedloop van een 'massavernietigingslevensstijl'. De internationale gemeenschap worstelt om deze bedreigingen onder controle te krijgen – maar tot nu toe met weinig succes.

41. Hoofdrichtingen

Om de heiligheid van het leven te respecteren en aan vrede tussen volkeren te bouwen, dienen kerken te werken aan de versterking van de internationale mensenrechten en rechtsorde, internationale verdragen en instrumenten voor wederzijdse verantwoording en conflictbeheersing. Om dodelijke conflicten en massamoorden te voorkomen moet de verspreiding van en handel in kleine wapens en ander oorlogstuig een halt toegeroepen worden. Kerken moeten

werken aan vertrouwen en samenwerken met andere geloofsgemeenschappen en mensen van andere levensovertuigingen om de oorlogsvoorbereiding op nationaal niveau te verminderen, om wapens die de mensheid en de planeet aan ongeëvenaarde risico's blootstellen te elimineren en om de oorlog zijn rechtvaardiging te ontnemen.

42. Een volk geboren om te verlangen

Ons thuis is niet wat het zou kunnen zijn en zal zijn. Hoewel het onmogelijk is om het leven dat in Gods handen ligt te onderdrukken, heerst de vrede nog niet. De wereldse machten en overheden boeken nog steeds, al zijn ze niet soeverein, hun overwinningen en wij zullen rusteloos en verdeeld zijn totdat de vrede zal zegevieren. Daarom zal ons vredeswerk noodzakelijkerwijs bestaan enerzijds uit het leveren van kritiek, het aan de kaak stellen, aanklagen en weerstaan, en anderzijds uit het bekendmaken, het in staat stellen, bemoedigen, verzoenen en helen. Vredeswerkers zullen zich uitspreken tegen en uitspreken voor, zullen afbreken en opbouwen, weeklagen en vieren, treuren en zich verheugen. Tot ons verlangen opgaat in ons deelhebben aan de voleinding van alle dingen in God, zal het vredeswerk doorgaan als een steeds weer oplichten van waarachtige genade.

Een nieuwe wereld is mogelijk

Op de eerste dag van de Internationale Oecumenische Vredesconvocatie werd een inleiding gehouden door Paul Oestreicher, Anglicaans priester én Quaker. Zijn inleiding was van grote invloed op het verloop van de bijeenkomst in Kingston en daarom nemen we delen daarvan hier op.

Waar u dan ook vandaan komt, uit welke kerkelijke traditie dan ook, wij zijn allen hier omdat we vrienden van Jezus willen zijn. Tegen elk van ons zegt hij:

Ik noem jullie mijn vrienden, als je doet wat ik je geleerd heb... Dit gebied ik jullie: heb elkaar lief zoals ik jullie heb liefgehad.

Is er iemand, waar ook, uitgesloten van die liefde? Dit is wat Jezus zijn vrienden antwoordde:

Er is gezegd 'je zult je naaste liefhebben en je vijand haten', maar ik zeg u: heb uw vijanden lief en bid voor hen die u vervolgen.

We zijn bijeengekomen in Kingston uit alle windstreken van de wereld. Jezus spreekt tot ons, wij, een kleine dwarsdoorsnede van zijn heilige volk. Willen wij hem horen? Onze reputatie wekt de indruk dat we dat niet willen. De meeste van onze theologen, voorgangers en gemeenten, orthodox, katholiek of protestant, hebben zich sedert de tijd van Keizer Constantijn in de derde eeuw gebogen voor het keizerrijk en de natiestaat, in plaats van voor die ene nieuwe mensheid waarin we geboren waren. We hebben een pact met Caesar gesloten, met de macht, het soort pact dat de eerste christenen afgoderij noemden. Omdat de net bekeerde heerser verklaarde dat het onze plicht was hebben we het in overeenstemming gebracht met ons

geweten om de vijanden van de keizer te doden en dat te doen met de naam van Jezus op onze lippen.

Onder het teken van het kruis hebben christelijke volkeren de kinderen van de Islam bestreden en gedood. In 1914 trok mijn vader ten oorlog met de woorden *God met ons* in de gesp van zijn riem gegraveerd. De Britse soldaten die hij leerde te doden twijfelden er niet aan dat dezelfde God aan hun kant stond. Toen in 1945 een bommenwerper op weg ging geladen met het eerste atoomwapen ter wereld, een wapen dat honderdduizend vrouwen, kinderen en mannen zou ombrengen in de stad Hiroshima, werd de bemanning op pad gestuurd met een christelijk gebed. De oorlogsmonumenten in de kathedralen en steden van de christenheid getuigen van het feit dat wij, net als onze broeders en zusters in de Islam, er kennelijk van overtuigd zijn dat zij die in de strijd voor de natiestaat gevallen zijn zich verzekerd hebben van een plekje in de hemel. Daaronder vallen nu ook de kisten bekleed met 'heilige' nationale vlaggen die thuiskomen uit Afghanistan!

Tenzij wij veranderen, tenzij de Kerk zich in de marges begeeft en de alternatieve gemeenschap wordt die onvoorwaardelijk 'nee' zegt tegen oorlog, 'nee' tegen die collectieve moord die elk belegerd volk, iedere oorlogsalliantie, elke gewelddadige bevrijdingsbeweging, ieder fundamentalistisch doel en nu de *oorlog tegen het terrorisme* rechtvaardig verklaart, tenzij wij die rechtvaardiging van oorlog, deze 'rechtvaardige oorlogstheologie' in de afvalbak van de geschiedenis gooien, tenzij we dát doen, zullen we de unieke bijdrage die het onderricht van Jezus kan leveren aan het overleven van de mensheid en de overwinning van het mededogen, weggegooid hebben.

Deze Convocatie zal nog niet het Universele Christelijke Vredesconcilie zijn waarvan Dietrich Bonhoeffer droomde, lang voordat de gehoorzame dienaren van Hitler hem ophingen. Maar we kunnen helpen de weg te bereiden voor zo'n concilie, een concilie dat met het gezag van de hele kerk kan spreken, als wij, hier en nu in Kingston,

bereid zijn te zeggen: het is onmogelijk om onze vijanden lief te hebben en tegelijkertijd te doden, het is onmogelijk om eerbied voor het leven te hebben en tegelijkertijd verbonden te zijn met het militair-industrieel complex, de moordmachine die een onvoorstelbare hoeveelheid geld verslindt. Oorlog inclusief de wapenhandel die oorlogen voedt, kan het leven op onze kleine planeet niet rechtvaardiger of veiliger maken. Het is niet alleen zo dat misdaden begaan worden door alle betrokkenen in elke oorlog, *oorlog op zich is een misdaad*. De voorbereiding van oorlog alleen al legt mondiaal gezien beslag op meer dan honderd keer de hulpbronnen die nodig zijn om elk kind ter wereld aan schoon drinkwater te helpen.

De afschaffing van oorlog is mogelijk, net als die van de slavernij. Wilberforce en zijn vrienden die campagne voerden voor de afschaffing van de slavernij werden beschouwd als idealistische dromers. Slavernij was toch een deel van ons DNA, nodig voor het economisch overleven van de maatschappij? De kerken zaten tot aan hun nek in de slavernij, de bisschoppen van de Kerk van Engeland steunden die unaniem. Op dezelfde manier zijn vele christenen hecht verbonden met een samenleving die de cultus van de goede soldaat of zelfs de heilige strijder maar niet kan loslaten. Wilberforce en zijn vrienden triomfeerden tegen alle verwachtingen in. Slavernij werd illegaal verklaard. De verdediging van slavernij verschrompelde. Dat moet het lot van oorlog worden! Als de kerken er niet in slagen zo'n campagne te beginnen, dan zullen we niets unieks en specifiek christelijks te zeggen hebben over het onderwerp wereldvrede.

Wat zijn onze kansen die strijd te winnen?

Sommigen zeggen: slavernij, uitbuiting en handel in mensen gaan nog steeds door. Ja, maar die zijn wel universeel immoreel en illegaal verklaard. Wetgeving die oorlog afschaft, zal niet onmiddellijk gewapend geweld uitbannen. Wél zal die volstrekt duidelijk maken dat het oplossen van conflicten met militaire middelen illegaal is en dat de daders daarvan voor een internationaal gerechtshof zullen worden

gedaagd. Blijven wij, zoals Paulus het zegt, slaven van de overheden en machten van deze wereld of gaan we de confrontatie met ze aan en zullen we zo de vrijheid van de heerlijkheid van de kinderen van God deelachtig worden?

Die strijd, als we die tenminste aangaan, zal minstens zo zwaar zijn als die van Wilberforce. Toewijding aan en respect voor de militaire traditie van elke natie is onverminderd groot, zowel in de kerk als in de staat. De uitspraak van de Romeinen *si vis pacem, para bellum, als je vrede wilt, bereid je dan voor op oorlog*, heerst nog steeds. Het is een hardnekkige leugen. Toch zijn de mensen die daarin geloven niet dom of kwaadaardig. De geschiedenis leert echter dat als we ons voorbereiden op oorlog we die uiteindelijk ook krijgen. Jezus stelde eenvoudig: *zij die leven bij het zwaard, zullen door het zwaard sterven*.

Tenzij we conflicten – en er zullen altijd conflicten blijven - leren oplossen zonder militair geweld, zullen onze kindskinderen geen toekomst meer hebben. Liefde voor hen die ons bedreigen, zorg voor het welzijn van hen die we vrezen, is niet alleen een teken van spirituele volwassenheid, maar ook van wereldse wijsheid. Het is verlicht eigenbelang. Militaire strategen zagen daar iets van toen ze gedurende de Koude Oorlog spraken over 'gemeenschappelijke veiligheid'. Als mijn potentiële vijand geen reden heeft mij te vrezen ben ik zelf ook veiliger. Dus is het tijd om de nog steeds kleine stem van de historische vredeskerken, tot nog toe gerespecteerd maar genegeerd, serieus te nemen. Dat is de reden waarom ik, als Anglicaans priester, ervoor gekozen heb om ook een Quaker te worden, lid van het Religieus Genootschap der Vrienden. De geschiedenis van de Quakers, vaak een verhaal van lijden, getuigt van het bijbelse inzicht dat liefde angst kan uitbannen.

Dus, lieve vrienden van Jezus, kunnen we het er in Kingston over eens worden dat we eraan gaan werken dat de meerderheid van onze

medemensen collectief geweld en oorlog op dezelfde manier gaat beschouwen als individuele moord?

Momenteel wordt oorlog, als die begint, beschouwd als iets eervols, noodzakelijk en soms zelfs als edel. Taal verhuult de bloedige en wrede realiteit. Helden, zo wordt gezegd, geven hun leven voor het vaderland. In werkelijkheid worden ze getraind om zo mogelijk zelf in leven te blijven en de burgers van andere landen te doden. Legers, zo wordt ons verteld, zijn er om onze vrouwen en kinderen te beschermen. In werkelijkheid zijn vrouwen en kinderen meestal de eerste slachtoffers van oorlog en in aantal de grootste slachtoffers.

Wanneer –zoals in Engeland een paar weken geleden- een kroonprins in een christelijke kathedraal trouwt wordt verwacht dat hij gekleed is in volle militaire regalia. Zulke symbolen zijn krachtig en dat zegt iets van de omvang van ons probleem. Zelfs als de Paus op een staatsbezoek komt, wordt hij, als alle staatshoofden, ontvangen door soldaten met geweren met bajonetten die gemaakt zijn om te doden, in plaats van door kinderen die bloemen dragen. Zijne Heiligheid accepteert die militaire rituelen, net als alle andere kerken. Zien we eigenlijk de absurditeit daarvan wel?

We hebben geen moeite met militaire geestelijke verzorgers die de mannen en vrouwen bijstaan die opgeleid worden om te doden. Ze zijn vast goede pastores, maar als ze op een kritische en profetische manier aanwezig zouden zijn, zouden ze de cohesie en het moreel waarvan ieder leger afhankelijk is, ondermijnen. Zij zijn echter welkom omdat ze het moreel van de troepen versterken. De belastingen die ik betaal – wat ik een keer zonder succes geweigerd heb - helpen het Verenigd Koninkrijk atoomonderzeeërs te financieren. De zeelui die ze bemannen hebben niet het recht te weigeren een order uit te voeren en toch, als die ooit van een Britse premier komt, zal het een order tot genocide zijn. Zij zijn erop getraind het ondenkbare te doen, mede namens mij. Dat is de valse leer van vrede door angst.

Deze Convocatie gaat over de vraag van deze wereld naar *rechtvaardige vrede*. Dat bracht ons hier samen. Beter is het om te spreken over een *meer* rechtvaardige vrede. De strijd om meer gerechtigheid blijft een taak voor iedere generatie. Ons geloof, onze menselijkheid en onze liefde voor elkaar verplichten ons tot die strijd. Maar we moeten nooit de verkeerde veronderstelling toelaten, zoals sommige christenen helaas wél doen, dat er, totdat er volledige gerechtigheid is, geen vrede zou kunnen zijn. Integendeel, vrede, het verwerpen van collectief geweld, is een voorwaarde voor een rechtvaardiger wereld morgen. Elkaar doden kan die taak alleen maar ondermijnen. Het kwaad, hoe groot ook, met dodelijk geweld weerstaan is het uitdrijven van de Duivel met Beëlzebul. Het werkt niet.

Ik maak me geen illusies. De prijs die betaald moet worden voor geweldloos verzet tegen het kwaad is net zo hoog als de prijs die een soldaat geacht wordt te betalen. Geweldloze weerbaarheid zal nooit een snelle en makkelijke oplossing zijn. Lijden en geduld horen er bij. Dat zal iets laten zien van de nieuwe wereld die er nog niet is.

De Ploegschaarbeweging is een voorbeeld van geweldloze directe actie tegen de symbolen van de moderne oorlogvoering. Net als de gebroeders Berrigan tijdens de Vietnam oorlog, zijn zulke vredige verzetsmensen bereid wetten te overtreden die de arsenalen van geweld beschermen. Een rechtbank kan hen vrijspreken of naar de gevangenis sturen. Het lot van Jezus was erger, was fataal. Toen hij in toorn de tafels van de corrupte geldhandelaren omver gooide, daagde hij daarmee het verbond tussen ongebreidelde hebzucht en het priesterlijk gezag uit, dat doet denken aan de bonuscultuur van het moderne banksysteem. Wiens leven bracht Jezus in gevaar met zijn eenmans demonstratie? Alleen het zijne. Is het daarom niet absurd dat vele christenen dit voorbeeld van gerechtvaardigde toorn gebruiken om oorlogsgeweld te rechtvaardigen? Legitieme kracht en dodelijk geweld zijn totaal verschillende zaken.

Wat ik hier op een eenvoudige manier gezegd heb, is echter zeer complex. Er is geen reden voor pacifistische zelfvoldaanheid. Ik ben niet naar Kingston gekomen om de mensen die kiezen voor de militaire optie te demoniseren. Zij horen bij ons, zij zijn met velen en wij met weinigen. We moeten wegen vinden om hen te mee te krijgen in onze vreedzame strijd. De mensen die principiële geweldloosheid bekritisseren, zijn geen schurken of dwazen. We moeten ze wijs en geduldig antwoorden op hun vragen. Terecht zullen ze pacifisten als mijzelf ernstig ondervragen: hoe bijvoorbeeld zullen recht en orde gehandhaafd worden in een wereld zonder zwaar bewapende legers? Op dit punt is er gelukkig al goed nieuws te melden. Juist vanwege het ongeëvenaarde geweld in de vorige eeuw heeft het internationaal recht de weg bereid voor echte alternatieven.

In theorie is de oorlog al grotendeels buiten de wet gesteld. Er zijn gerechtshoven die niet alleen misdaden begaan tijdens een oorlog berechten, maar ook de misdaad die oorlog op zich is. Maar hoe kunnen de wetten van de vrede gehandhaafd worden? Er is nog maar weinig ervaring met 'vredespolitie'. Als soldaten onder het commando van de Verenigde Naties worden opgeleid om, net als onze politie, niet te doden maar conflicten te voorkomen of te beëindigen, zijn we al een heel eind op weg naar de nieuwe wereld. De meerderheid van de soldaten in Nieuw Zeeland, mijn tweede thuis, zijn al betrokken bij vredesoperaties op eilanden in de Stille Oceaan en zijn daar trots op. Geweld is hun vijand. Het is ook goed nieuws dat vreedzame mensen, vaak jonge mensen, van Leipzig tot Cairo en elders tirannieke leiders ten val kunnen brengen. Dat 'liefde sterker is dan haat' is - zoals Desmond Tutu ons vaak in herinnering brengt - een politieke én een spirituele waarheid.

Als de nog jonge discipline van de vredesstudies dezelfde middelen zou krijgen in onze universiteiten als 'veiligheidsstudies' en de ontwikkeling van wapensystemen, zouden we al voortgang geboekt hebben. Wanneer vrouwen, verkracht en tot slachtoffers gemaakt in

iedere oorlog, een gelijkwaardige stem krijgen bij het inrichten van onze levens, zouden we nog verder zijn.

Het moeilijkst van al is dat vrede het onttrennen van het militair-industriële complex vereist. Dwight Eisenhower, vooraanstaand generaal gedurende de Tweede Wereldoorlog en later president van de Verenigde Staten, waarschuwde het Amerikaanse volk kort voor zijn dood voor de duistere macht van het militair-industriële complex, een laat, maar niet té laat inzicht.

Vrede vraagt wereldwijd om een totaal andere manier van denken. Het organiseren daarvan zal even veeleisend zijn als het organiseren van oorlog. Elke discipline moet er bij betrokken worden: rechten, politieke wetenschappen, internationale betrekkingen en economie, sociologie, gender studies, psychologie en tenslotte, maar –voor ons- niet in het minst, theologie, de wijze waarop wij de wil van God interpreteren.

Er zal altijd een spanning bestaan tussen de strijd voor gerechtigheid en de noodzaak die strijd vreedzaam te houden. Vrede en gerechtigheid liggen soms met elkaar overhoop. De droom van de Psalmist dat gerechtigheid en vrede elkaar omhelzen, is nog geen werkelijkheid.

We weten inmiddels ook dat die nieuwe wereld ook afhangt van onze wil en onze mogelijkheden om de natuurlijke omgeving waarvan wij deel uit maken te bewaren. Oorlog ontheiligt en plundert de natuur en haar kostbare hulpbronnen.

‘Ja’ tegen het leven betekent ‘nee’ tegen oorlog. Eenvoudige mensen die nooit de Nobelprijs voor de Vrede kregen, hebben de weg bereid. Te midden van uitingen van patriottisme hebben ze eenvoudigweg ‘nee’ gezegd. Bij wijze van afsluiting vertel ik u het verhaal van twee dappere en wijze boeren.

Gedurende de Tweede Wereldoorlog reageerde Franz Jägerstätter het bevel van Hitler om de wapens op te nemen: ‘Jezus verbiedt het me’. Zijn ‘nee’ bracht hem rechtstreeks naar de gevangenis. Omdat hij een

devote katholiek was, kwam zijn bisschop hem bezoeken. 'Franz, als je volhardt in je weigering word je geëxecuteerd. Dat kun je toch je vrouw en kinderen niet aandoen?' Zijn antwoord: 'Bisschop, wilt u dan dat ik dat ik Russische echtgenoten en vaders ga doden?' Franz werd in 1944 geëxecuteerd. Zijn vrouw Franziska steunde hem tot het laatst. Franz werd eigenlijk verloochend door zijn kerk. Twee generaties later werd hij heilig verklaard door een Duitse Paus.

Archibald Baxter was een Nieuw Zeelandse landarbeider tijdens de Eerste Wereldoorlog. Hij was geen lid van een kerk, maar had het Nieuwe Testament goed gelezen. In 1917 weigerde hij militaire dienst. Ze sleepten hem naar de loopgraven in Frankrijk, martelden hem en vermoordden hem bijna, ze deden alles om zijn wil te breken. Maar dat lukte niet. Hij had weinig opleiding, maar zijn memoires onder de titel *We zullen niet ophouden* werd een klassieker in de vredesliteratuur. Toen hij zijn weigering om te doden verdedigde, antwoordde Baxter zijn critici: 'De enige duurzame overwinning die we kunnen behalen op onze vijanden is hen tot onze vrienden te maken'!

Kyrie eleison, Christi eleison, Kyrie eleison.

*'opdat Hij u geve, naar de rijkdom zijner heerlijkheid,
met kracht gesterkt te worden door zijn Geest in de inwendige mens,
opdat Christus door het geloof in uw harten woning make.
Geworteld en gegrond in de liefde'*

Efeziërs 3: 16-17

Boodschap van de Vredesbijeenkomst

Ere zij God en Vrede op Aarde

Wij zien vrede en vreedestichten als onmisbare onderdelen van ons gemeenschappelijk geloof. Vrede is onlosmakelijk verbonden met de liefde, gerechtigheid en vrijheid die God alle mensen gegeven heeft door Christus en het werk van de Heilige Geest, als gave en opgave. Vrede brengt een manier van leven met zich mee die weerspiegelt dat mensen deelhebben aan Gods liefde. Vrede als gave en opgave ontkent het bestaan van spanningen niet, want die zijn een intrinsiek onderdeel van menselijke relaties, maar kan hun vernietigende kracht verminderen door gerechtigheid en verzoening te brengen.

God zegent de vreedestichters. Lidkerken van de Wereldraad van Kerken en andere christenen zijn het met elkaar eens als nooit tevoren bij het zoeken naar wegen om geweld te weerspreken en oorlog te verwerpen ten gunste van *rechtvaardige vrede* - het stichten van vrede mét gerechtigheid als een gezamenlijk antwoord op Gods roep. *Rechtvaardige vrede* nodigt ons uit om samen onderweg te gaan en ons te verplichten tot het bouwen aan een cultuur van vrede.

Wij, bijna 1000 deelnemers vanuit meer dan 100 landen, bijeengeroepen door de Wereldraad van Kerken, hebben met elkaar de Internationale Oecumenische Vredesbijeenkomst (IEPC) meegemaakt, een bijeenkomst van christelijke kerken en interreligieuze partners toegewijd aan het bevorderen van vrede in de gemeenschap, vrede met de aarde, vrede op de markt en vrede tussen de volkeren. Wij kwamen bij elkaar op de campus van de Universiteit van West-Indië (Mona) in Kingston, Jamaica van 17-25 mei 2011.

We zijn veel dank verschuldigd aan onze gastheren in Jamaica en het Caribische gebied die ons ruime gelegenheid boden om onze verbondenheid en groei in Gods genade te ervaren. Juist het feit dat

we elkaar ontmoetten op de plek van een vroegere suikerplantage herinnerde ons aan het onrecht en geweld van slavernij en kolonialisme en de vormen van slavernij die onze wereld ook vandaag nog teisteren. Wij hoorden over de zware beproeving die geweld vormt in Jamaica en de moed van lokale kerken om daarop in te gaan.

Wij brachten de zorgen van onze kerken en regio's naar Jamaica; we spraken met elkaar en nu hebben we een woord dat we willen delen met de kerken en de wereld. Wij hebben elkaar ontmoet tijdens bijbelstudies, gezamenlijk gebeden die ons geestelijk verrijkten, inspirerende kunstuitingen, plenaire bijeenkomsten, werkgroepen, culturele bijeenkomsten, lezingen, uitvoerige discussies en aangrijpende gesprekken met mensen die geweld, onrecht en oorlog aan den lijve ervaren hebben. We vierden de resultaten van de *Decade Geweld niet Gewild* (2001-2010). Dat alles heeft ons geïnspireerd om te laten zien dat het overwinnen van geweld mogelijk is. De Decade heeft mooie voorbeelden opgeleverd van christenen die een verschil gemaakt hebben.

Hier bij elkaar in Jamaica zijn we ons zeer bewust van de gebeurtenissen in de wereld om ons heen. Door verhalen uit onze kerken worden we bepaald bij de pastorale en sociale verantwoordelijkheid van mensen die dagelijks met de thema's die we bespraken te maken hebben. De naweeën van de aardbeving en tsunami in Japan roepen dringende vragen op met betrekking tot nucleaire energie en de bedreiging van de natuur en de mens. Regeringen en financiële instellingen staan voor de noodzaak verantwoordelijkheid te nemen voor hun falende beleid en de verwoestende gevolgen daarvan voor kwetsbare mensen. Met zorg en compassie zijn wij getuigen van de strijd voor vrijheid, gerechtigheid en mensenrechten van de volkeren in vele Arabische, maar ook in andere landen, waar moedige mensen strijden zonder dat daar wereldwijd aandacht voor is. Onze liefde voor de volkeren van Israël en Palestina

overtuigt ons ervan dat de voortdurende bezetting beide volkeren schade toebrengt. Wij hernieuwen onze solidariteit met de bevolking van verdeelde landen, zoals het Koreaanse schiereiland en Cyprus en met mensen die verlangen naar vrede en het beëindigen van lijden in landen als Colombia, Irak, Afghanistan en het Grote Meren gebied in Afrika.

We zijn ons ervan bewust dat christenen vaak medeschuldig waren aan systemen van geweld, aan onrecht, militarisme, racisme, kastensstelsels, onverdraagzaamheid en discriminatie. Wij vragen God ons onze zonden te vergeven en ons te bekeren tot bewerkers van gerechtigheid en voorvechters van rechtvaardige vrede. We dringen er bij regeringen en anderen op aan niet langer religie als voorwendsel te gebruiken om geweld te rechtvaardigen.

Samen met partners van andere geloofsovertuigingen hebben we erkend dat vrede een kernwaarde is in alle religies, en dat de belofte van vrede alle mensen betreft, ongeacht hun tradities.

We zijn één in ons streven dat oorlog illegaal wordt. In onze strijd voor vrede op aarde worden we geconfronteerd met onze uiteenlopende contexten en geschiedenissen. We beseffen dat kerken en religies die onderling verschillen, met uiteenlopende visies op de weg naar vrede komen. Voor sommigen van ons ligt het beginpunt in de persoonlijke bekering en moraal, de aanvaarding van Gods vrede in ons hart als grondslag voor vredesopbouw in de familie, in de gemeenschap, de economie, de aarde als geheel en de volkerenwereld. Anderen beklemtonen de noodzaak zich in de eerste plaats te concentreren op wederzijdse ondersteuning en terechtwijzing binnen het lichaam van Christus om vrede te bewerken. Sommigen roepen de kerken op zich te verbinden met brede sociale bewegingen en zich publiekelijk uit te spreken. Elk van deze benaderingen is waardevol; zij sluiten elkaar niet

uit. In feite hangen zij onlosmakelijk samen. Zelfs in onze verscheidenheid kunnen we met één stem spreken.

Vrede in de gemeenschap

Als kerken leren we hoe complex *rechtvaardige vrede* is als we horen hoe veel mensen lijden onder allerlei soorten onrecht en onderdrukking. Leden van een familie of gemeenschap kunnen onderdrukt worden en tegelijkertijd de onderdrukkers van anderen zijn. Kerken moeten helpen om – iedere dag opnieuw – de keuzen te maken die misbruik kunnen beëindigen en mensenrechten, gelijke rechten voor man en vrouw, klimaatgerechtigheid, economische gerechtigheid, eenheid en vrede kunnen bevorderen. De kerken moeten doorgaan racisme en het kastenstelsel als ontmenselijkende realiteiten in de wereld van vandaag aan te klagen. Net zo moet geweld tegen vrouwen en kinderen zonde genoemd worden. Gerichtte inspanningen zijn nodig om mensen met uiteenlopende capaciteiten, zogenoemde gehandicapten, volledig te integreren in de kerk. Onderwerpen met betrekking tot seksualiteit verdelen de kerken en daarom vragen we de Wereldraad van Kerken om veilige plekken te creëren waar deze vraagstukken besproken kunnen worden. Op alle niveaus spelen kerken een rol bij het ondersteunen en beschermen van het recht op gewetensbezwaren en het verlenen van asiel aan diegenen die zich verzetten tegen militarisme en gewapende conflicten. De kerken moeten gezamenlijk hun stem verheffen om onze broeders en zusters en alle andere mensen die blootstaan aan discriminatie en vervolging vanwege religieuze onverdraagzaamheid te beschermen. Vredesonderwijs moet een centrale plaats krijgen in het curriculum van scholen, seminaries en universiteiten. Wij zien met vreugde het talent voor vredeswerk van jongeren en roepen de kerken op netwerken van vredeswerk te ontwikkelen en te versterken. De kerk wordt geroepen haar zorgen in het openbaar te uiten en ook buiten de kerkmuren te getuigen.

Vrede met de aarde

De milieucrisis is een diepe morele en spirituele crisis. We zien hoeveel schade mensen hebben toegebracht aan de aarde en herbevestigen onze verplichting ten aanzien van de integriteit van de schepping en de levensstijl die dat van ons vraagt. Onze zorg voor de aarde en onze zorg voor de mensheid gaan hand in hand. Natuurlijke hulpbronnen zoals water moeten op een rechtvaardige en duurzame manier gedeeld worden. Samen met andere maatschappelijke organisaties dringen we er bij regeringen op aan hun economische activiteiten radicaal te hervormen ten behoeve van een ecologisch duurzame economie. Grootschalig gebruik van fossiele brandstoffen en CO-2 uitstoot dienen dringend teruggebracht te worden tot een niveau dat klimaatverandering beperkt kan houden. De ecologische schuld van de geïndustrialiseerde landen die verantwoordelijk zijn voor klimaatverandering moet meegenomen worden bij onderhandelingen over de kosten van CO-2 emissies en aanpassingsplannen. De nucleaire catastrofe van Fukushima heeft opnieuw laten zien dat we niet langer kunnen vertrouwen op kernenergie als energiebron. Wij verwerpen strategieën zoals een geïntensiverde productie van biobrandstoffen die de armen schaden doordat zij concurreren met voedselproductie.

Vrede op de markt

Het dominante economische model laat vaak voorbeelden zien van structureel geweld dat slachtoffers maakt niet door de directe inzet van wapens of fysiek geweld, maar door het passief aanvaarden dat wereldwijde armoede, ongelijke handelsverhoudingen en ongelijkheid tussen klassen en volkeren bestaan. De Bijbel toont ons een visioen van leven in overvloed voor ieder mens dat haaks staat op de ongeremde economische groei van het neoliberale systeem. Kerken moeten leren hoe ze effectieve pleitbezorgers kunnen worden van economische, sociale en culturele rechten voor allen als de grondslag voor een 'economie van het leven'.

Het is een schandaal dat zoveel geld wordt uitgegeven aan militaire budgetten en aan het leveren van wapens aan bondgenoten en aan de wapenhandel, terwijl dat geld dringend nodig is om wereldwijd armoede te bestrijden en om de wereldeconomie op een ecologisch en sociaal verantwoorde wijze te hervormen. Wij dringen er bij de regeringen van deze wereld op aan om onmiddellijk stappen te ondernemen om hun financiële hulpbronnen te investeren in programma's die het *leven* in plaats van de *dood* bevorderen. Wij moedigen de kerken aan om samen strategieën te ontwikkelen om de economie te transformeren. De kerken dienen effectiever de onverantwoordelijke concentratie van macht en rijkdom en de ziekte die corruptie heet tegemoet te treden. Meer effectieve regulering van de financiële markten, het invoeren van belastingen op financiële transacties en eerlijke handelsverhoudingen maken onderdeel uit van van een beleid in de richting van een rechtvaardige en duurzame economie.

Vrede tussen de volkeren

De geschiedenis, in het bijzonder het getuigenis van de historische vredeskerken, herinnert ons aan het feit dat geweld tegen de wil van God is en nooit kan leiden tot oplossing van conflicten. Daarom laten we *de leer van de rechtvaardige oorlog* achter ons en verplichten we ons aan *rechtvaardige vrede*. Dat betekent ook dat we af moeten van het concept van nationale veiligheid (dat immers mensen uitsluit) en toewerken naar een concept van *veiligheid voor allen*. Dit houdt een verantwoordelijkheid in om geweld te voorkomen en te vermijden, iedere dag opnieuw. We worstelen nog steeds met de vraag hoe onschuldige mensen beschermd kunnen worden tegen onrecht, oorlog en geweld. In dit licht worstelen we met het concept van de 'verantwoordelijkheid om te beschermen' (Responsibility to Protect, R2P) en het mogelijke misbruik daarvan. We dringen er bij de Wereldraad en daarmee verbonden organisaties op aan hun positie ten aanzien van dit concept te verduidelijken. We zijn voorstanders van volledige nucleaire ontwapening en het beperken van de verspreiding

van 'kleine wapens'. Als kerken verkeren we in de positie om geweldloosheid te leren aan de machtigen, als we maar de moed zouden hebben. Want wij zijn volgelingen van Hem die kwam als een hulpeloos kind, die stierf aan het kruis en ons leerde onze zwaarden neer te leggen en onze vijanden lief te hebben en die uit de dood opstond.

Onderweg naar rechtvaardige vrede is een nieuwe internationale agenda dringend nodig vanwege de enorme gevaren om ons heen. Wij roepen de gehele oecumenische beweging en vooral diegenen die plannen maken voor de Assemblee van de Wereldraad van Kerken van 2013 in Busan, Korea met het thema 'God van Leven, leid ons naar gerechtigheid en vrede', op om *rechtvaardige vrede*, in al zijn dimensies, tot een prioriteit te maken. Teksten als 'Een Oecumenische Oproep tot Rechtvaardige Vrede' en het 'Begeleidende Document Rechtvaardige Vrede' kunnen ons onderweg naar Busan daarbij helpen.

Lof en dank aan U, Drie-ene God: glorie zij u en vrede voor uw volkeren op aarde. God des Levens, leid ons naar gerechtigheid en vrede.

Amen

Op de foto v.l.n.r.: Michiel Hardon, Willemijn Lammers, Joris Vercammen, Peter Paul Ekker, Peter Verhoeff, Janna Postma, Marijke van Duin en delegatieleider Kees Nieuwerth; Geesje Werkman ontbreekt op de groepsfoto.

Impressies van enkele deelnemers

Gedurende de Vredeconvocatie werd iedere dag een impressie naar Nederland gestuurd van één van de Nederlandse gedelegeerden. Deze werden gepubliceerd op de website van de Raad van Kerken in Nederland (en zijn daarop nog steeds terug te vinden). Hieronder enkele delen daaruit.

Controverse.....

Je kunt het alleen maar omschrijven als verpletterend, de eerste dagen hier in Kingston, Jamaica. Allereerst de warmte, die zeker in de middag onvoorstelbaar is. Dan de geuren. Niets is vergelijkbaar met de geuren van de Cariben. Misschien zijn het de bloeiende bougainvilles of de mango's.

Verpletterend is ook de veelheid aan mensen. Uit de vier windstreken van de aarde 1000 deelnemers hier naar toe gereisd. Behalve een sensatie van geuren dus ook een mengelmoes aan kleuren en talen. En waar dat ooit in Babel bijna tot oorlog leidde, zal het deze week om vrede moeten gaan.

Iedereen die de afgelopen dagen is gearriveerd, is vanmiddag samengekomen in een enorme tent voor de openingsviering. Natuurlijk is er een kerkdienst aan het begin, daar zijn we per slot van rekening christenen voor. Maar wel heel verschillend. Als iets hier vanmiddag duidelijk wordt, is het wel hoe divers we zijn. Er is muziek uit alle windstreken. Er zijn vier voertalen: Engels, Frans, Duits en Spaans. En er zijn uiteraard verschillende christelijke tradities, die allemaal iets van zichzelf in de openingsviering terugvinden. Het meest word ik getroffen door de schriftlezing uit Johannes 15 die door een orthodoxe priester wordt gezongen. Ik versta er niets van, maar het maakt wel indruk. Als

hij klaar is, draagt hij de bijbel boven zijn hoofd de tent door. Iedereen luistert en kijkt met open mond toe.

Wat ook niet onopgemerkt kan blijven is de uitdossing. Wij Europeanen zijn over het algemeen tamelijk doordeweeks gekleed. Maar daar denkt men in andere culturen heel anders over. Voor een feestelijke openingsdienst kleeft je je feestelijk aan. En dat is heel kleurrijk.

Controverse is er ook reeds. Onderdeel van de dienst vormt het voorlezen van 'levende brieven'. Eén ervan komt van Nancy Cardoso uit Brazilië. Zij heeft Israël en de Palestijnse gebieden bezocht en weet hoe het zit: Israël en het internationale grootkapitaal spannen samen en zijn verantwoordelijk voor alle ellende. Het komt haar op applaus te staan. Maar ik zie ook hoofdschudden en ik hoor gebrom.

Over dat we vrede willen zijn we het wel eens. Dat wil iedereen. *Maar hoe je dat doet?*...Babel ligt nog steeds om de hoek.

Peter Verhoeff, gedelegeerde namens de Protestantse Kerk in Nederland

Wereldrecords....

Jamaica heeft een wereldrecord aantal kerken. De grootste 'kerkdichtheid' van de hele wereld dus. Jamaicanen zijn dan ook een religieus volk. Er moet een diep gevoel van 'afhankelijkheid' in de cultuur opgeslagen zijn. Het moet te maken hebben met het slavenverleden, maar ook met de ervaring dat als je zover komt dat niemand nog om je geeft, je dan nog kunt terugvallen op de Allerhoogste, die een bondgenoot is op leven en dood.

Of Jamaica met zijn aantal geweldsdelicten ook tot de top der wereld hoort weet ik niet. Maar enkele jaren geleden vonden er in de wijk 'Grants Pen' in Kingston nog zo'n 20 moorden per jaar plaats. Er wonen ongeveer tienduizend mensen. Met andere woorden: je bent er je leven niet zeker. Samenleven is er chaotisch omdat terreur en afschrikking het leven bepalen.

Gisteren was ik, samen met nog een tiental geïnteresseerden, te gast in het centrum van 'Grants Pen Ministers Fraternal'. Inderdaad: een broederschap (het woord – al is het oud- klinkt alleen al revolutionair tegen de geschetste achtergrond) van pastores van zeventien verschillende kerken die in de wijk aanwezig zijn. De pastores nemen deze wijk 'onder handen' want er moet verzoening komen. Zo hielden ze samen een gebedswandeling door de wijk. Mensen keken zich de ogen uit, niet omdat de pastores baden, maar wel omdat ze dat samen doen. Verzoening begint bij jezelf! Ze verzinnen ook het ene na het andere project: van huiswerkbegeleiding en het uitdelen van warme maaltijden tot het aanbieden van sport en ontspanning. Altijd wordt er wel ergens een evangeliewoord meegegeven ook. Om de 'Bondgenoot op leven en dood' een plek te geven. Dat maakt verzoening sterker. Ze gingen ook een verregaande samenwerking met de politie aan. Zo werden de agenten er zich van bewust dat er meer te winnen valt met opvoeding dan met repressie. Een nieuw 'multifunctioneel' politiekantoor (met internetcafé, postkantoor, wijkzaaltje) was het resultaat. De politie als spil in een 'wijkcentrum voor vrede'. Zo zou je het kunnen zeggen. Met een gebed aan de wand van de hal: 'Heer geef dat ons volk blijft geloven in zichzelf en in U'

Vandaag hebben we het eerste thema van de convocatie verwerkt: 'vrede in de gemeenschap'. Het ging onder andere over relaties tussen Joden en Palestijnen (met indrukwekkende getuigenissen) en over de Dalits in India (het gaat je aan je hart). Er was ook een getuigenis van de oudste zoon van Martin Luther King (net zijn vader). Hij maande ons niet alleen aan de grote problemen te denken die 'de politiek' moet oplossen, maar het ook dichtbij te zoeken. Daar is ook een óverwinning voor de mensheid'-zo noemde hij dat- te behalen. Het leek wel of hij 'Ministers Fraternal' kende. Er vallen de laatste jaren beduidend minder doden in Grants Pen.

Joris Vercammen, gedelegeerde namens de Oud Katholieke Kerk

Het nucleaire afschrikkingssysteem is verrot....

Ik lunch met Joseph Gerson die speciaal uit Boston is overgekomen om met mij een workshop over 'Dodelijke Relaties' en de campagne tegen nucleaire bewapening te geven. Dodelijke relaties tussen nucleaire dreiging en militair ingrijpen. Dit gaat over hoe vaak de Verenigde Staten kernwapens hebben ingezet. Ruim 30 keer sinds de Tweede Wereldoorlog volgens Gerson. Tijdens de workshop loopt hij naar iemand in de zaal, maakt van wijsvinger en duim een pistool en zet dit tegen de slaap van de verraste deelnemer. 'Bij een gewapende overval met een pistool, gebruik je je pistool om je zin te krijgen, ook al wordt er niet geschoten' voegt hij toe. Vervolgens komt hij met een lange lijst van momenten waarop de VS op een dergelijke manier hun kernwapens hebben gebruikt om hun zin te krijgen. Soms gewoon door een telefoontje naar een tegenstander.

We voeren een discussie over de voor de campagne te volgen strategie. Voeren we campagne voor de totale afschaffing van kernwapens of gaan we eerst voor verklaringen dat staten ze niet zullen gebruiken en daarna voor vermindering van de aantallen?

Ik stel voor een interreligieuze miniconferentie te houden met iedereen die campagne voert tegen kernwapens. Kunnen we ook religieuze leiders daar krijgen? En ze een verklaring laten afleggen? Er heerst een grote overtuiging dat het systeem van nucleaire afschrikking verrot is. Net als slavernij, net als de Sovjet Unie, op een keer zal het instorten. Een optimistische noot.

Peter Paul Ekker, gedelegeerde namens IKV-Pax Christi

Ecologische Rechtvaardigheid...

Eén dag van de Vredesconvocatie stond geheel in het teken van de 'vrede met de aarde'. Er werd met elkaar gesproken over hoe wij mensen bezig zijn de aarde te verwoesten en wat we anders zouden moeten doen om vrede met de aarde te verkrijgen. Want we plunderen

grondstoffen, vervuilen de aarde en stoten broeikasgassen uit die klimaatverandering veroorzaken. 'We', dat zijn alle mensen, maar vooral die in de rijke landen. Immers in onze landen wordt het meest geproduceerd en geconsumeerd en we reizen het meest.

Helaas zijn de negatieve effecten van klimaatverandering vooral voelbaar in ontwikkelingslanden, terwijl maatregelen om er iets tegen te doen met name in rijke landen genomen moeten worden. Ook zouden die landen de ontwikkelingslanden moeten helpen de noodzakelijke aanpassingen aan klimaatverandering te realiseren. Bovendien zou het fair zijn als de rijke landen zouden erkennen dat zij het probleem hebben veroorzaakt en reparatiebetalingen zouden doen. De Wereldraad van Kerken noemt dat 'ecologische schuld' en spreekt van 'ecologische rechtvaardigheid'. Ook hierover werd in Kingston gesproken.

Verrassend waren de verschillende reacties van de deelnemers. Die varieerden van totale instemming tot afwijzing: 'de rijke landen zullen die zienswijze van ecologische schuld nooit accepteren en daardoor werkt dat concept verlamdend'. Anderzijds werkt het model prima om tenminste de discussie scherp te stellen. Het maakt duidelijk dat de rijke landen echt aan zet zijn en het zet vraagtekens bij het markt-denken, bij het geloof in eeuwige economische groei. Het gaat er uiteindelijk om de welvaart beter te verdelen, oftewel te streven naar 'een economie van het genoeg'.

Marijke van Duin, gedelegeerde namens het Europees Oecumenisch Milieunetwerk (ECEN)

Hoe welkom de voeten van de vreugdebode die vrede meldt...

'En het geschiedde in het jaar van onze Heer 2011 dat de wereldwijde kerk verzameld werd in de stad Kingston- Jamaica om de overwinning te vieren van vrede en recht over geweld en onrecht'

Een tentdienst en geen kerkdienst deze zondag. Gods volk onderweg komt hier bij elkaar uit de hele wereld. De toon wordt gezet door een steelband en het koor van de Universiteit. Jonge mensen, meisjes, jongens. De kleur wordt aangegeven door donkere mensen van overal. Vandaag gaan we vieren, na alle hoofdbreken over hoe het moet met het samenleven dicht bij huis, het leven met alle creatuur, het bouwen aan faire verhoudingen op de markt. Een man en een vrouw van de Caribische kerken leiden ons in de liturgie. En dan barst de muziek pas goed los: wij geven ons over aan een ongehoorde roep naar de Eeuwige, vanuit de diepte die we deze dagen gezien hebben.

En dan is daar de preek, gehouden door een Baptist: wie is Hij die het meer tot zwijgen brengt en muren sloopt? Dat is Hij die nu in ons midden is, met al onze verdeeldheid, wantrouwen, vijandschap. Met alles wat ons van eenheid afhoudt: etnische, gender, economische, culturele, religieuze grenzen. Er is ijdelheid, pretentie, ook hier in het Caribische gebied. Er is wanorde midden in de vredesgemeenschap. Laten wij onszelf zien zoals we zijn en met de kracht van Jezus strijden tegen de machten van de storm die ons weg willen spoelen. Er zijn stukken werkelijkheid die ons verontrusten: laten we ze onder ogen zien en ze veranderen. Hem zij de glorie, Amen.

Wij zingen van de rechterhand van God die opheft, heelt en plant in deze Caribische landen.

Janna F. Postma, gedelegeerde namens de Algemene Doopsgezinde Sociëteit

Perspectief...

En toen was het alweer zover: de laatste dag van de bijeenkomst in Kingston!

Tijdens de plenaire bijeenkomst werd uiteraard weer samen gezongen en gebeden. Simone Poortman uit Nederland die tijdens de Convocatie samen met lotgenoten uit andere landen aandacht vroeg voor integratie

van gehandicapten in de kerk kreeg aan het begin even het woord: 'Ik ben een mens met een handicap, maar God die ons schiep naar Zijn beeld; zie mij als heel' ...

Vervolgens werd de ontwerpslotverklaring, de boodschap, aan de vergadering voorgelegd. In de tent werden kleinere groepjes gevormd om die samen te bespreken. Daarna stelde zich een rij van ongeveer zeventig deelnemers op bij de microfoons om commentaar te geven en amendementen in te dienen. De bijeenkomst liep natuurlijk uit. De kleine commissie die de ontwerpverklaring had opgesteld moest zich tussen de middag over al die voorstellen buigen en de middag-bijeenkomst begon een half uur later dan gepland.

Toen werd tijdens een tweede lezing de aangepaste versie van het slotdocument voorgelezen. Allereerst volgde een stilte in de grote tent en daarna brak een daverend applaus uit. De voorzitter tijdens deze sessie, een vice-voorzitter van het Centraal Comité van de Wereldraad, de oecumenische patriarch Gennadios, die kennelijk verwacht had dat er opnieuw commentaar zou zijn, leek enigszins overrompeld door deze reactie. Hij concludeerde echter dat de slotverklaring blijkbaar was aangenomen door de plenaire vergadering!

Wanneer we de slotverklaring met de ontwerp tekst vergelijken komen we een aantal goede aanscherpingen tegen, waaronder het expliciet benoemen van door conflicten verdeelde volkeren.

Er was enige discussie over de uitspraak in het ontwerp dat oorlog als politiek instrument *uitgebannen* moest worden. In de uiteindelijke tekst staat nu dat de kerken verenigd zijn in hun streven dat oorlog *illegaal* dient te worden verklaard – zoals dat met slavernij en met biologische en chemische massavernietigingswapens ook is gebeurd.

Anders dan in het ontwerp staat er in de slotverklaring nadrukkelijk dat de lidkerken van de Wereldraad algehele nucleaire ontwapening en het aan banden leggen van de handel in kleine wapens voorstaan. Ook word er voor gepleit dat de kerken op alle niveaus gewetensbezwaren tegen militarisme dienen te ondersteunen en vredeseducatie tot de

kern van alle onderwijsprogramma's zouden moeten maken in scholen, seminaries en universiteiten.

Persoonlijk vind ik de boodschap van Kingston een harmonieus document dat er in geslaagd is de inspirerende en veelkleurige vredesbijeenkomst in Kingston te weerspiegelen.

Naast deze –samenvattende – slotverklaring is er natuurlijk de op grond van vele reacties bijgewerkte 'Oproep tot Rechtvaardige Vrede' en een begeleidende tekst waarin vooral ingegaan wordt op de theologische onderbouwing van het begrip 'Rechtvaardige Vrede'.

In Kingston zijn bovendien vele workshops gehouden die tal van voorstellen voor concretisering en actie opleverden voor de vier onderscheiden deelthema's. De Wereldraad zal hieruit een aantal prioriteiten kunnen destilleren voor het werkprogramma. Uiteindelijk zal dat pakket voorgelegd worden aan de Assemblee van de Wereldraad te houden in Korea in 2013. De Boodschap van Kingston vraagt de Wereldraad dan ook om het werkprogramma van Rechtvaardige Vrede in als zijn dimensies prioriteit toe te kennen. Dat biedt perspectief!

Kees Nieuwerth, gedelegeerde namens de Europese Oecumenische Vredesorganisatie Church and Peace

Vertel ons je verhaal van vrede: praktijkvoorbeelden

Om de bezinning rond Rechtvaardige Vrede te stimuleren werd de Voorlopige Verklaring van de Wereldraad vertaald en werden kerkleden, kerkelijke gemeenten en parochies en vredeswerkers uitgenodigd om voorbeelden van vredeswerk aan de basis – dichtbij en verder weg - in te sturen. Dat was in 2008. Via de Raad van Kerken, Doopsgezind Nederland en IKV Pax Christi werden op die manier allerlei praktijkvoorbeelden bijeengebracht. Een selectie daaruit geven we in deze uitgave weer. Zij werden tevens vertaald in het Engels en aangeboden aan de Wereldraad in het kader van de reactie van de Raad van Kerken in Nederland op de Voorlopige Verklaring over Rechtvaardige Vrede.

Op weg naar vrede...

Wanneer ik aan vrede denk, komen onmiddellijk de woorden 'tevreden' en 'onvrede' bij me boven. Ik kan van mijzelf zeggen dat ik tevreden ben met mijn eigen levensomstandigheden, mijn familie, vrienden, werk. Het is een vrede in mijzelf en binnen mijn eigen kring. Maar kan tevredenheid overgaan in zelfgenoegzaamheid? Tevredenheid is dan een eindsituatie en zet niet meer aan tot verandering.

Is vrede de afwezigheid van onvrede? Van waaruit ontstaat onvrede? Wanneer er sprake is van gebrek? Gebrek aan basisbehoeften als eten, kleding, een dak boven je hoofd, veiligheid? Onvrede ontstaat naar mijn idee waar macht in intermenselijke verhoudingen misbruikt wordt, zowel in het groot als in het klein. Daardoor kun je je niet gewaardeerd voelen, of de ander niet waarderen. Op macroniveau denk ik aan het niet waarderen van de Schepping.

Wat is de relatie tussen mijn 'vrede' en de 'onvrede' van anderen? Waar mijn basisbehoeften bevredigd zijn, hoeven die van andere

mensen dat nog niet persé te zijn. Dat heeft met machtsverhoudingen te maken, met de ongelijke verdeling van mogelijkheden en middelen. Wat is mijn aandeel daarin? Wanneer ik zeg dat ik vrede heb met mijn eigen situatie, wat doe ik dan met de onvrede om mij heen en dreigt dan weer die zelfgenoegzaamheid?

Hoe blijf ik kritisch tegenover mijzelf? Daar heb ik anderen bij nodig. Ook de gemeente kan behulpzaam zijn om kritisch te blijven. Ik denk dan aan de vieringen, de bijbelstudies met elkaar, de gespreksgroepen. Ik weet ook hoe moeilijk het is om goed met elkaar te blijven communiceren, hoe snel weerstanden opgeroepen worden, hoe moeilijk het is om kritiek te uiten en kritiek te ontvangen.

Ten slotte, wanneer we streven naar een totale situatie van vrede, hebben we dan het Koninkrijk van God bereikt? Is dat haalbaar, wenselijk? Of zijn het meer de momenten van vrede die we ervaren, in het groot en in het klein, die ons bemoedigen en hoop geven om door te gaan?

Tineke van der Wijk-Wals, Doopsgezind

Rechtvaardigheid en vrede gaan hand in hand...

In de jaren '70 was ik betrokken bij het Politiek Avondgebed in Amersfoort. Van daaruit deed ik met een groepje vrouwen mee aan een vredesdemonstratie van Tibetaanse monniken bij het Vredespaleis in Den Haag. Hier is in 1979 de organisatie Vrouwen voor Vrede uit voortgekomen. Ik raakte betrokken bij de organisatie van Vrouwen voor Vrede en de werkgroep Contact met vredesbewegingen in Nederland. Ik heb veel grote vredesdemonstraties en vredesmarsen meegemaakt en mee georganiseerd.

Ik ben altijd enorm geïnspireerd geweest door mensen die tot het uiterste konden gaan. Zoals degenen die protesteerden bij de legerbasis Volkel of de Britse vredesvrouwen die een vrouwen-vredeskamp hadden opgezet in Greenham Common in 1982. Ik heb

dat kamp destijds bezocht. Ook heb ik een week een training gehad in Ierland bij Corrymeela, een organisatie die probeerde katholieke en protestantse jongeren bij elkaar te brengen. Voor mij gaan gerechtigheid en vrede hand in hand, waarbij ik de gerechtigheid voorop wil laten gaan. Ik ben altijd betrokken geweest bij initiatieven aan de basis om mensen uit verschillende tradities en achtergronden bij elkaar te brengen. In mijn jeugd waren dat gereformeerden en hervormden, in mijn werk Katholieken en Protestanten en Molukkers. Later joden en christenen, en christenen en moslims. Ik ben ervan overtuigd dat wanneer je aan de basis geen vrede hebt, wanneer angst en wantrouwen overheersen, er op breder niveau geen vrede mogelijk is. Ik heb geleerd om te luisteren naar de ander voordat ik oordeel. Ik ben langzamerhand opgeschoven naar het pacifisme. In de praktijk ervaar ik daarbij wel een persoonlijk dilemma. Ik wil midden in de wereld staan, maar werk ook samen met andersdenkenden, zoals legerpastores. Ik heb moeite met het systeem van waaruit zij werken. Hier weet ik nog geen raad mee.

Héleen Broekema, theologe

Vrede aanmoedigen...

Al meer dan 35 jaar sta ik voor de klas en laat leerlingen meedenken over het vredesvraagstuk. Wij maken met elkaar afspraken. Zo nemen de kinderen geen oorlogsspeelgoed mee naar school. We maken geen ruzie, maar houden ons aan de afspraken van de zogenaamde Kanjermethode. Dit is een methode waarbij de leerlingen leren zeggen wat ze wel of niet leuk vinden. Gedrag dat anderen kwetst, is ontoelaatbaar. Door te zeggen 'Stop, hou op, ik vind dit niet leuk!' kunnen kinderen reageren op iets wat ze niet willen. Ook de ouders hebben een paar keer per jaar een bijeenkomst waar ze aan de hand van voorbeeldlessen kunnen zien hoe de leerlingen met elkaar omgaan. Natuurlijk doen de ouders er thuis ook wel iets mee.

Tijdens de vredesweek deed onze school mee aan een actie van de vredesgroep *Geweldloos samenleven*. De kinderen hadden tekeningen gemaakt voor een tentoonstelling in het gemeentehuis. De tekeningen waren een afspiegeling van wat zij onder vrede verstaan: geen ruzie, ook niet op het voetbalveld, samen spelen, samen delen. Er zitten veel leerlingen op school die uit landen komen waar ooit oorlog was. Voor hen gold ook: geen bommen. Kinderen blijven altijd dicht bij hun eigen belevingswereld en kunnen daardoor goed leren hoe met vrienden om te gaan. Natuurlijk kun je niet van iedereen evenveel houden maar je kunt wel respect hebben voor een ander. Ook als leerkracht kom je ouders tegen die anders denken dan jij. Het gaat dan om de kracht om wederzijds respect te tonen.

Ik had eens een leerling in de klas van wie de vader beroepsmilitair was. Met mijn achtergrond vond ik dit erg moeilijk. Toen ik had uitgelegd waarom ik geen oorlogsspeelgoed in de klas wilde (de kinderen werden er heel agressief van) was het geen probleem meer. Ik veroordeelde het werk van deze vader niet, maar dacht er duidelijk anders over. Met elkaar in gesprek gaan is dan belangrijk. Misschien is het een utopie om te proberen de leerlingen iets mee te geven voor een betere samenleving, maar ik blijf er in geloven. Ooit zullen ze het begrijpen.

Vrede voor mij is een veelomvattend begrip. Met Kerst heeft iedereen het weer over vrede, maar je moet het hele jaar 'kerst vieren' om vrede te bewerkstelligen. Samen met mijn eerste kleindochter wandelen is voor mij ook vrede. Omgaan met mensen en proberen positief in het leven te staan is ook vrede.

Mijn opdracht in deze wereld is: er zijn voor een ander. Zo kan ik een steentje bijdragen aan vrede met een blij en opgewekt hart. Wanneer ik voorga in een dienst, probeer ik dat te laten horen. Niet indutten of zeggen: het is altijd zo geweest. Maar actie voeren, opstaan en

proberen samen de schouders er onder te zetten. Werken aan vrede geeft vrede.

Bertha Groen-Mol, onderwijzeres

Dag van de dialoog...

In november jl. werd voor de tweede keer in Steenwijk de Dag van de Dialoog gehouden. Deze dag is bedoeld om inwoners van Steenwijk met elkaar in gesprek te brengen. Er wordt een maaltijd georganiseerd rond een bepaald thema. In november was het thema 'Samen delen'. Onder andere de plaatselijke moskee, Amnesty International, het Humanistisch Verbond en de Raad van Kerken deden mee.

De doopsgezinde gemeente van Steenwijk stelde de Vermaning beschikbaar en maakte een maaltijd voor één van de zes dialooggroepen. Mijn vrouw Annelies en ik deden mee aan een gezellige groep in een huiskamer. Er kwamen indrukwekkende verhalen naar voren. Toen wij wegreden zei ik tegen Annelies: 'Het is jammer, dat ik geen kopie van het boek *De Profeet* bij mij had. Het verhaal over geven zou een mooi einde aan het gesprek hebben gemaakt.' Dat verhaal gaat als volgt:

'....Toen zei een rijke: Spreek tot ons over geven. En hij (de Profeet) antwoordde: Je geeft maar weinig, als je geeft van je bezit. Alleen wanneer je van jezelf geeft, geef je ten volle. Want wat zijn je bezittingen anders dan dingen, die je bewaart en bewaakt uit angst dat je ze morgen nodig zult hebben? En morgen, wat zal de dag van morgen brengen aan de overvoorzichtige hond die beenderen begraaft in het spoorloze zand, terwijl hij de pelgrims volgt naar de heilige stad? En wat is vrees voor nood anders dan die nood zelf?

Is juist niet de angst voor dorst – wanneer je put vol is – onlesbare dorst? ... En is er iets, wat je wilt achterhouden? Al

wat je hebt, zal eens worden weggeschonken; geef dus nu, opdat jezelf en niet je erfgenaam de tijd van geven bepaalt.'

Harcourt Klinefelter, Doopsgezind predikant en vredesactivist

Interreligieuze dialoog...

Na de moord op Theo van Gogh ontstond er veel onrust zowel bij christenen als moslims. De eersten hadden angst dat de Islam meer geweld zou kunnen gaan voeden. Hoe kijken andere moslims hier tegen aan? Moslims waren juist bang dat zij als gewelddadig zouden worden aangezien en op dezelfde manier zouden worden aangepakt. Sinds vijf jaar organiseren we debatten tussen christenen, moslims en joden. Er wordt gesproken over de betekenis van godshuizen: wat gebeurt er in de kerk en in de moskee? Er zijn ook inhoudelijke discussieavonden. Deze gaan ook wel over theologische onderwerpen. De discussieavonden staan open voor iedereen, maar het is vooral de intellectuele elite die erop afkomt.

Meer mensen van allerlei snit worden bereikt in de dagelijkse ontmoetingsplaatsen en waar de ontmoetingen minder talig zijn. Bijvoorbeeld op de markt of met het kerke- en moskeepad worden veel mensen bereikt die genieten van een uitstapje. Tegelijkertijd kan bij zo'n bezoek aan een kerk of moskee behoorlijk veel verteld worden. Voor veel autochtone mensen is een bezoek aan een kerk overigens ook iets vreemds. Bij deze activiteit worden ouderenorganisaties actief uitgenodigd, ook wordt vervoer geregeld. Dit werkt goed.

We zijn met een bus naar verschillende scholen geweest met onderwijsmateriaal over vooroordelen. Leraren van groep 8 en brugklassen konden hiermee aan de slag. Vervolgens waren er in bus allerlei spellen en activiteiten te doen voor de kinderen. De bus stond ook bij scouting en winkelcentra. Er kwam erg veel respons op.

Dezelfde bus is vorig jaar teruggekeerd in Maastricht. Toen bleek echter wel dat zo iets veel voorbereiding kost. Door docenten lang van te voren in te lichten kunnen zij het project goed opzetten en er ook vervolg aan geven. Dit vraagt echter veel tijd en inzet van vrijwilligers, dat is vaak een probleem.

Hub Vossen, stafmedewerker Rooms Katholiek Bisdome Roermond

Conflictoplossing in Colombia...

De politieke instabiliteit, wanbeleid en de armoede blijven tegenstellingen in de samenlevingen voeden. Er is veel wantrouwen tussen de verschillende groepen. Op de vraag 'Hoe bereik je juist de mensen die niet openstaan voor dialoog (deze wil je het liefst bereiken, omdat zij vaak voor spanningen zorgen) antwoordt Simone:

'Je zult ze als het ware moeten 'verleiden', dat wil zeggen dat je met iets moet komen waar ze iets aan hebben. Je kunt mensen niet dwingen tot dialoog. Je kunt ze enkel aan tafel krijgen als ze er zelf het nut van inzien, of als ze er zelf beter van worden. Je kunt mensen soms een wortel voorhouden.'

Hoe zorg je dat men in een gesprek tot de kern komt en dat de problemen waar het om gaat besproken worden?

Een eerste stap is om onderling vertrouwen op te bouwen. Het gaat in eerste instantie om het proces, het gegeven dat mensen weer met elkaar in gesprek raken. Daarna gaat het pas om de inhoud. Belangrijk is, bijvoorbeeld in het kader van conflictbemiddeling, een goede tussenpersoon / mediator / facilitator, die de partijen steeds weer op het goede spoor moet zetten, en terug moet leiden van zijsporen naar het hoofdspoor.

En een filosofische vraag: wie bepaalt wat de kern van een probleem is? Het punt is vaak dat daar al geen overeenstemming over is tussen

partijen, en dat men langer bezig is om te bespreken waar over gesproken gaat worden (agenda bepalen), door wie en waar, dan dat men met de inhoud bezig is. Als het voorwerk goed is gedaan, dan kunnen er tijdens de daadwerkelijke dialoog ook echt spijkers met koppen worden geslagen.

Simone Remijnse, veldwerker IKV Pax Christi in Colombia

Verhalen delen...

Bij het project *Verhalen Delen* van IKV Pax Christi tussen Nederlandse en Marokkaanse scholen wisselden de jongeren in Nederland en Marokko verhalen uit over hun ervaringen met mensenrechten. Ook binnen dit project worden een Nederlandse en een Marokkaanse schoolklas aan elkaar gekoppeld. Iedere leerling schrijft een verhaal over ervaringen van zichzelf, of van iemand in zijn directe omgeving, met schendingen van mensenrechten. Al deze verhalen worden op de website gezet, waar de andere klas ze weer vanaf haalt, leest, en zichzelf een rol in het verhaal geeft. Op die manier leren leerlingen hoe het in Marokko, of in Nederland, gesteld is met de mensenrechtensituatie. Doordat het bovendien ervaringen uit hun eigen levens zijn, zijn de verhalen heel persoonlijk, en leer je de persoon achter het verhaal kennen. Hierdoor ontstaat een beter begrip van hoe het is om in een ander land te leven. Daarnaast zie je, wat mensenrechten in de praktijk betekenen. Er bestaat namelijk wel een verklaring van de Rechten van de Mens, maar wat zijn dat nou eigenlijk, mensenrechten?

In Nederland is er in toenemende mate sprake van spanningen tussen autochtone Nederlanders en Nederlanders van Marokkaanse afkomst. Door leerlingen in contact te brengen met leeftijdsgenoten in Marokko, en hen te laten zien hoe zij leven, hoopt het IKV iets van de kloof tussen Nederland en Marokko te dichten. Ook de Marokkaanse jongeren die mee doen aan het project kijken nu op een andere manier

naar Nederland en Europa. Het uitwisselen van ervaringen, juist op het gevoelige gebied van onrecht, leidt tot wederzijds begrip.

IKV Pax Christi

Conflictoplossing en dialoog in Kongo...

Door het aanhoudende geweld in de regio Ituri en hoge mate van onvoorspelbaarheid ten aanzien van hun veiligheidssituatie is het vinden van een gemeenschappelijk belang niet een groot probleem. Als er echt wat aan de hand is, gaan mensen niet over koetjes en kalfjes praten. In Kongo is de vraag veel meer: hoe te zorgen dat de boel niet escaleert? Hiervoor zijn vooral goede gespreksleiders van groot belang. Het van belang om duidelijke regels af te spreken voordat de dialoog gevoerd wordt, zodat het niet uitloopt op een discussie over onbelangrijke feiten. Uiteindelijk kom je uit bij welwillende mensen met een echt probleem. Dat zijn *de mensen die in dialoog gaan. Je kunt mensen niet dwingen om dialoog te voeren.*

In Ituri, oost Kongo, is het geen probleem om mensen bij elkaar te krijgen om over het gemeenschappelijke probleem van veiligheid te laten praten. Maar hoe zorg je ervoor dat de dialoog niet bij een aantal gesprekken blijft, maar dat dit ook echt een doorwerking heeft in de maatschappij?

Annemarie: 'Dit is echt een groot probleem in Kongo. Het vergt een hele lange adem: er moet veel herhaald worden. Je moet steeds opnieuw herhalen wat er al eerder gedaan is in een volgende bijeenkomst. Vaak lukt het niet om de dialoog voort te zetten, omdat er bijvoorbeeld geen tijd of geld is. Het vergt enorm veel tijd en middelen om daadwerkelijk dialoog te voeren.'

Dialoog kan nooit één gesprek zijn, het moet altijd onderdeel zijn van een plan, een strategie. Er moet een doel gesteld worden. Wat is het

probleem? Aan de hand van het antwoord op die vraag moet een strategie opgesteld worden: hoe gaat de dialoog gevoerd worden?

Annemarie Sweeris en Joost Puyenbroeck, veldwerkers in Kongo

De ruzieleerschool...

Mijn missie in dit leven is om vrede in de wereld te brengen. Dat is een omvangrijke taak die ik in stapjes oppak. Eén van die stappen is vrede in mijn eigen hart en dagelijks leven te brengen. Dus als ik 100 e-mails moet beantwoorden of lezen dan doe ik dat met vrede in mijn hart, als ik voel dat er geen vrede is wil ik me daarvan bewust worden en stop ik ermee. Hetzelfde als ik het pad op de dijk schoonmaak waar veel mensen wandelen, hardlopen, fietsen: vaak vind ik stukken papier, plastic, lege flessen, gebroken glas op het pad of in het gras. Als ik dit zie met vrede in mijn hart kan ik het opruimen en loslaten. Wanneer ik boos ben denkend: waarom laten mensen die rommel rondslingeren zodat anderen het opruimen, dan is het beter voor me dat ik die rommel laat liggen en weer tot rust kom in mijn hart en vrede voel. Dit is een dagelijkse vredesoefening.

In 2002 begon ik een kleine onderneming die de naam 'ruzieleerschool' kreeg.

Wij hebben allemaal geleerd te lezen, schrijven, rekenen en om met computers te werken enzovoort. We hebben echter niet geleerd hoe we met conflicten kunnen omgaan. Dus dit werd een deel van mijn missie: hoe kan ik mensen steunen om op een goede en helende manier om te gaan met conflicten? Ik werd een 'bemiddelaar' ('mediator') en als één van mijn ervaringen nam ik de volgende taak op me: samen met collega's gingen we bemiddelen in conflicten in buurten in onze stad. We werden 'buurtbemiddelaars'. In één geval werkten we met jonge mensen (grote jongens van 16-20 jaar) die de buurtbewoners overlast bezorgden. Ze speelden voetbal, urineerden tegen de tuinhedden, lieten lege bierblikjes slingeren op de kinderspeelplaats, maakten

lawaai als de kleine kinderen gingen slapen. De volwassenen in die buurt waren eigenlijk een beetje bang voor die in het zwarte kleding gehulde knapen die bepaald geen vriendelijke taal bezigden. Dus organiseerden we eerst avonden met de buurtbewoners en daarna met die jongens. Dit werd een zeer indrukwekkende ervaring voor me. We gebruikten onze vaardigheden met groepen te werken om op zodanige manier te communiceren dat de jongens het gevoel kregen dat ze serieus genomen werden. Zij verontschuldigde zich voor hun gedrag en maakten afspraken met de buurtbewoners hoe te handelen als er zich weer problemen zouden voordoen. Een paar weken na deze bemiddeling kreeg de vrouw die als woordvoerder bij problemen was aangewezen een baby. De jongens belden bij haar huis aan en feliciteerden de ouders met de geboorte van hun baby!

Andere activiteiten die ik onderneem zijn; het geven van cursussen van het Alternatieven voor Geweld Programma (AVP) in uiteenlopende situaties: workshops in scholen voor ouders over geweldloze communicatie en individuele begeleiding over conflictgedrag en conflictbeheersing. Ik ben blij dat ik wat meer vrede in de wereld kan brengen door mijn vaardigheden te benutten.

Marlies Tjallingii, Quaker, lerares en vredesactivist

Dialogo voor vreedzame verandering...

In het kader van het programma Dialogo voor Vreedzame Verandering (Dialogue for Peaceful Change – DPC) werken we wereldwijd op het terrein van conflictbeheersing en verandering. Wij bieden concreet gereedschap aan ontwikkeld door veldwerkers die in nationale en internationale conflictsituaties werken. Wij zoeken naar praktische manieren om alle dimensies van conflicten te beheersen voordat ze de kans krijgen dat ze zich intensiveren en gewelddadig worden. In onze training concentreren we ons eerst op de aard van het conflict. Voor dit deel van de training benutten we de ervaringen van de deelnemers

zelf. Vervolgens bieden we een conceptueel kader aan waarmee de drijvende krachten van conflicten én vredes- en bemiddelingswerk (mediation) beter geanalyseerd kunnen worden. Vanaf dat moment concentreren we ons op het ontwikkelen van een gereedschapskist. Communicatieve vaardigheden en principes worden aangeleerd en besproken gedurende dit deel van de training. Tenslotte, maar zeker niet in het minst, concentreren we ons op de toepassing van het geleerde. Het hele trainingsprogramma kost vijf dagen. In hun evaluatie gaven veel deelnemers aan dat de training hun leven veranderde, zowel op het persoonlijke vlak als in hun werksituatie.

DPC begon in Noord-Ierland. Meer dan 25 jaar gewelddadig conflict waarbij enkele duizenden mensen hun leven verloren in zowel de Protestantse als de Katholieke gemeenschappen brachten de bezinning op gang over de manier waarop mensen met dit type conflict kunnen omgaan. Uit deze ervaringen kwam DPC voort. De methode werd in de daarop volgende jaren getest in de oecumenische familie. Belangrijk in dit opzicht was het oecumenische netwerk van kerkelijke vormingscentra in nagenoeg alle werelddelen. Dit netwerk bestaat uit zo'n 350 centra die betrokken zijn bij sociale bewegingen, vragen rond rechtvaardigheid en de strijd tegen onrecht. Vele trainingsvormen werden ingezet en DPC bewees zichzelf als een praktisch instrument op al deze plekken. Na het ontwikkelen van de eerste training en de ervaring daarmee in onder meer Zimbabwe, Ghana, Canada, Pakistan, India, Roemenië en Noord-Ierland, kreeg de training haar uiteindelijke vorm en inhoud. En met succes! Een deelnemer uit Zimbabwe vertelde ons: "dit is een methode zonder kleur".

DPC kan overal en door iedereen toegepast worden en wordt niet gedomineerd door patronen en concepten uit de 'westerse wereld'. Op dit moment beschikken we over meer dan 400 mensen die de training volledig en met goed gevolg doorlopen hebben. Bovendien hebben we 25 gekwalificeerde trainers in 13 verschillende landen en vijf werelddelen. Ook zijn er vijf begeleiders die de trainers ondersteunen.

Een belangrijke toepassing werd ontwikkeld in Antioch, Californië, bij San Francisco. Een aantal mensen waaronder de politiecommissaris en maatschappelijk werkers in Antioch, probeerden om tijdens hun dagelijks werk beter op zaken als jeugdcriminaliteit, schooluitval en probleemgezinnen in te spelen. Zij ontwikkelden het concept van de 'Goed Presterende Gemeenschap' en stelden een Jeugd Interventie Netwerk in. Hun doel was alle instanties die aan verschillende aspecten van de problematiek werken op een doeltreffende manier te doen samenwerken. Dat waren meer dan 40 verschillende partijen! Om effectieve samenwerking te bevorderen werd gebruik gemaakt van DPC. Het bleek een kritieke factor voor succesvolle samenwerking. De taak die gemeenschappelijk aanvaard werd was het verhogen van de leefkwaliteit in hun stad met name door jongeren terug naar school te krijgen en los te weken uit jeugdbendes. Dat bleek slechts mogelijk door een gezamenlijke inspanning waarbij die jongeren én hun families direct betrokken waren. DPC werd de software voor die samenwerking tussen de instanties.

En het bleek een doeltreffend instrument voor gezinscoaches, maatschappelijk werkers en familieadvocaten om families te ondersteunen bij het verbeteren van de relaties tussen jongeren en hun ouders. Alle gezinscoaches en advocaten zijn nu getraind in DPC. En met succes! Steeds meer jongeren gingen terug naar school, hun studieresultaten verbeterden enorm en velen keerden de jeugdbendes hun rug toe.

DPC - te goed om waar te zijn? Tot dusverre zijn we verbaasd over en trots op de resultaten.

Belangrijker is dat mensen zichzelf aanmoedigen om door te gaan met dit werk. Zij zijn de eersten die de resultaten zien. Maar de resultaten zijn ook zichtbaar bij ziekenhuizen, de politie en de gemeente. Andere steden staan in de rij om het DPC-model in hun gemeenschappen ook toe te gaan passen.

DPC draagt bij tot de capaciteiten van mensen om met conflicten om te gaan. DPC is verworteld in de oecumenische gemeenschap en wordt op vele niveaus toegepast: lokaal, regionaal en nationaal. Het kan voorkomen dat een conflict gewelddadig wordt. Op die manier kan het condities scheppen voor wezenlijke stappen op de weg naar Rechtvaardige Vrede.

Jaap van der Sar, coördinator DPC, Stichting Oikos

Vrede en Fair Trade...

Hoe zou je niet voor vrede kunnen zijn? Als je het wie dan ook zou vragen, van welke gezindte dan ook, van welk land, afkomst, beroep, of leeftijd, wie zou er ooit zeggen niet voor vrede te zijn? Hoe komt het dan dat ons ideaal: vrede op aarde door de eeuwen heen niet bereikt is en voor iedere generatie verder weg dan ooit lijkt? Waarom krijgen we het niet voor elkaar? Waarom heeft de ene mens het veel beter dan de andere? Moeten wij er iets aan doen en kunnen we dat wel? Als we het maar een klein beetje kunnen veranderen, helpt het dan wel of is het verspilde moeite?

Het is natuurlijk een inkopper te zeggen, dat onvrede en oorlog ontstaat doordat de één minder heeft dan de ander en dat oneerlijk vindt. Is dat niet iets te simpel? Als er geen oorlogen zouden zijn, zou toch de rijkdom niet opeens ook gelijk verdeeld zijn.

De Wereldwinkel – en in mijn omgeving is dat Wereldwinkel Aalsmeer – staat betere omstandigheden van de mensen “in het Zuiden” voor en probeert dat te bereiken met de verkoop van “eerlijke” producten. Wij hopen, dat door de verkoop van Fair Trade producten de producenten een organisatie kunnen opzetten, hun kinderen naar school kunnen gaan, er geen kinderarbeid meer zal zijn, vrouwen en mannen in redelijke omstandigheden hun werk kunnen doen.

Of dat betekent, dat er dan geen mensen meer zullen zijn, die macht willen hebben en uitoefenen, die sommige mensen minder waarderen dan anderen en ze anders behandelen, dat weet ik niet en zou ik niet durven zeggen. Ik zou de woorden vrede en fair trade graag in één adem willen noemen, maar niet willen beweren, dat met het één het ander wordt bereikt en vice versa. Ik zou er een woord aan toe willen voegen, dat misschien wel de verbinding zou kunnen maken. Dat woord is een oud en tegelijk modern woord. Respect. Vroeger werd het gebruikt als eerbied nodig was voor iemand die ouder was of een hogere positie op de maatschappelijke ladder bekleedde of meer kennis had. Als modern woord wordt het door jonge mensen gebruikt als iets waar iedereen recht op heeft, als teken van gelijkwaardig mens zijn.

Ik ben het daar mee eens. Mensen die elkaar respecteren en zich gerespecteerd voelen, hoeven geen conflict te hebben. Mensen die elkaar respecteren, zijn bereid een eerlijke prijs voor een product te betalen. Mensen die gerespecteerd worden om wie ze zijn, kunnen bijdragen aan een betere en vreedzame wereld. Daar ga ik voor, als kerkenraadslid en als voorzitter van de Wereldwinkel.

Miekje Hoffscholte-Spoelder, Doopsgezind, voorzitter Wereldwinkel

**God of life,
lead us to
justice and peace**

**World Council of Churches
10th Assembly**

30 October to 8 November 2013
Busan, Republic of Korea

Van Kingston naar Busan: hoe gaan we verder?

De 'vruchten' van Kingston zullen worden voorgelegd aan de Assemblee van de Wereldraad in Busan in Korea in 2013. Deze Assemblee heeft dan ook als thema: *God of Life: lead us to Justice and Peace* ('God van het leven: leid ons naar gerechtigheid en vrede').

Deze tiende Assemblee van de Wereldraad van Kerken wordt van eind oktober tot begin november 2013 op een wel heel symbolische plek gehouden. Aan het begin van de Korea-oorlog (1950-1953) was Busan namelijk één van de steden die nog niet door Noord-Korea waren veroverd en omdat de Zuid-Koreaanse hoofdstad Seoul in Noord-Koreaanse handen was, werd Busan de tijdelijke hoofdstad van Zuid-Korea. De Korea-oorlog was de eerste door de VN *gelegitimeerde* oorlog na de universele aanvaarding van het VN-Handvest, waarin oorlog feitelijk buiten de orde en illegaal werd verklaard. Juist aan de hand van deze oorlog kan duidelijk worden gemaakt dat gewapend ingrijpen niet tot een echte oplossing kán leiden. De Korea-oorlog kwam op 27 juli 1953 ten einde met een nog immer voortdurende wapenstilstand. Deze verdeelt het schiereiland in 2013 al zestig jaar en houdt een voortdurende 'koude oorlog' in stand. Niet voor niets werd in de slotverklaring van Kingston dan ook gezegd dat het Koreaanse volk ook al heel lang lijdt onder deze verdeeldheid.

Het gesprek in en tussen de kerken over het samen volgen van de weg van de geweldloosheid die Jezus ons wees, dient voortgezet te worden. Door theologische studie, beleidsanalyse, en door levende voorbeelden van *rechtvaardige vrede* te zijn. De Assemblee van de Wereldraad dient helder de vraag te beantwoorden of de kerken geweld (blijven) legitimeren.

Bij het verwerken van de uitkomsten van Kingston op weg naar Busan komen twee vragen aan de orde.

Allereerst: wat doen de kerken en de kerkelijke vredesbeweging in Nederland?

Binnen de Protestantse Kerk in Nederland is inmiddels een symposium gehouden met de veelzeggende titel 'Give Just Peace a Chance'. De Synode werd gevraagd om het thema Rechtvaardige Vrede –in de aanloop naar Busan- op haar agenda te zetten. De Algemene Doopsgezinde Sociëteit heeft in 2011 een bijzondere leerstoel Vredesheologie aan de Vrije Universiteit opgericht. Deze leerstoel wordt inmiddels bezet door Fernando Enns, die eind jaren '90 van de vorige eeuw meewerkte aan de totstandkoming van de 'Decade to Overcome Violence' van de Wereldraad. IKV Pax Christi heeft na Kingston de samenwerking met de Wereldraad geïntensiveerd rond de campagne tegen kernbewapening. Kerk en Vrede kiest voor een meerjarige campagne rond het thema '*Werken aan rechtvaardige vrede want oorlog is illegaal*'. In 2013 herdenken we ook dat Nederland 150 jaar geleden de slavernij afschafte. De afschaffing van de slavernij geldt met name in Quaker-kringen als inspirerend en motiverend voorbeeld voor het streven naar de afschaffing van oorlog. De vruchten van Kingston staan dan ook bij de Quakers centraal als thema tijdens de jaarlijkse algemene vergadering in 2012.

Kerken in Nederland dienen op weg naar de Assemblee in Busan gehoor te geven aan de oproep om zich uit te spreken over Rechtvaardige Vrede. En daarnaar te handelen. Zo zouden de Nederlandse kerken er bij de Nederlandse overheid op aan kunnen (blijven) dringen het het beleid op het terrein van buitenland, ontwikkelings-samenwerking, handel, milieu, energie en veiligheid het bouwen aan rechtvaardige vrede voor alle bewoners van deze aarde dient.

We zien uit naar de volgende stappen!

De tweede vraag is: wat gaat de Wereldraad van Kerken doen op weg van Kingston naar Busan?

Een belangrijk uitspraak in de slotverklaring is die over de 'Responsibility to Protect'. De uiteindelijke verklaring stelt:

'In dit licht worstelen we met het concept van de *verantwoordelijkheid om te beschermen* (Responsibility to Protect, R2P) en het mogelijke misbruik daarvan. We dringen er bij de Wereldraad en daarmee verbonden organisaties op aan hun positie ten aanzien hiervan te verduidelijken.'

In een eerder stadium oarmde de Wereldraad de VN-Resolutie inzake R2P, ook al was duidelijk dat bij interventies dodelijk geweld ingezet zou kunnen worden. Kingston vraagt de Wereldraad om dit te heroverwegen. Zouden de kerken – in het licht van Kingston - niet hun beleid moeten bijstellen en zich verbinden aan geweldloze conflictvoorkoming en –beheersing door de internationale gemeenschap? Het voorbeeld van de Christian Peacemaker Teams (CPT) en Peace Brigades International (PBI) zou ze daarbij kunnen helpen. Kerken zouden zich meer kunnen inzetten door geweldloos te interveniëren in conflictsituaties. Zoals de oecumenische vredesorganisatie Church and Peace het zegt in een verklaring waarin de inzet van dodelijk geweld bij Responsibility to Protect werd verworpen: 'Wij nodigen u uit om – samen met ons - de verleiding te weerstaan om de inzet van dodelijke wapens als laatste middel te rechtvaardigen'. De Wereldraad zou de Verenigde Naties hierop kritisch kunnen bevragen. Voorstanders van de VN-resolutie over R2P benadrukten destijds de niet-militaire aspecten ervan en hielden vol dat de inzet van dodelijk geweld een zeldzaamheid zou zijn. Maar in Libië zagen we hoe het concept misbruikt kan worden: onder het mom van het beschermen van bedreigde burgers werden energievoorziening en oliebelangen van westerse mogendheden veiliggesteld en een verandering van regime bewerkstelligd! R2P werd als het ware door de NAVO geannexeerd.

Eén van de resultaten is dat het concept R2P nu overal buiten Europa en Noord-Amerika zijn laatste restje geloofwaardigheid verloren heeft. De Wereldraad zou dus aan de VN kunnen vragen of zij bereid zijn R2P op een geweldloze wijze na te streven en af te zien van de inzet van militair geweld in dat kader. Aan de lidstaten zou gevraagd kunnen worden of zij bereid zijn dat beleid toe te passen én te handhaven. Aan de lidkerken van de Wereldraad zou gevraagd kunnen worden of zij bereid zijn via programma's als CPT en PBI daaraan actief bij te dragen.

Op grond van de boodschap van Kingston zou de Wereldraad het al lopende programma voor nucleaire ontwapening kunnen intensiveren. Dat geldt ook voor acties voor ontwapening in het algemeen en tegen de wapenhandel in het bijzonder. De VN-afdeling die zich hiermee bezighoudt, is net als de Wereldraad gevestigd in Genève en dat biedt mogelijkheden. Samenwerking met de Conferentie van Europese Kerken (CEC) op dit vlak is ook van belang, evenals met de kerkelijke vredesbeweging die op dit punt ook de nodige expertise in huis hebben.

Gelet op de uitspraken van de Vredesconvocatie zou de Wereldraadcampagne tegen klimaatverandering geïntensiveerd moeten worden. De klimaatonderhandelingen van eind 2011 in Zuid-Afrika waren geen succes. Samen met de kerkelijke milieubeweging zou de Wereldraad er op aan moeten dringen dat er effectieve maatregelen genomen worden om klimaatverandering tegen te gaan.

In Kingston is ook aan de orde geweest dat de wereldwijde scherpe competitie om brand- en grondstof dikwijls conflictstof oplevert en oorzaak is van gewelddadige conflictsituaties. De Wereldraad dient zich dan ook in te spannen om een rechtvaardige en gelijkwaardige toegang tot natuurlijke hulpbronnen voor allen veilig te stellen, de ontwikkeling en het gebruik van duurzame bronnen van energie te

bevorderen en tot een evenwichtige verdeling van emissierechten te komen. Daarvoor dienen we de internationale rechtsorde en de internationale gemeenschap - de Verenigde Naties - te versterken, zodat het mogelijk wordt gewapende conflicten om grondstoffen en hulpbronnen te voorkomen.

Als deel van een campagne om het gebruik van dodelijk geweld en oorlog als politiek instrument af te schaffen zou de Wereldraad bij de Verenigde Naties kunnen pleiten voor het houden van een 'Resource Sharing Summit' in de nabije toekomst om internationaal aanvaarde democratische en transparante overeenkomsten te sluiten over het rechtvaardig delen van de schaarse en afnemende voorraden grondstoffen en energiedragers.

Vanwege de in elkaar grijpende crisissituaties (financieel-economisch, milieu en klimaat, biodiversiteit, energie, voedsel e.d.) heeft de Secretaris Generaal van de VN onlangs een nieuw beleidsstuk opgesteld waarin de behoefte aan een Nieuwe Internationale Orde en duurzame ontwikkeling opnieuw hoog op de internationale agenda worden gezet. De Wereldraad zou deze ontwikkeling kunnen aangrijpen om te pleiten voor een dergelijke Resource Sharing Summit!

De vruchten van deze historische Oecumenische Vredesbijeenkomst in Kingston zullen samen met een verslag van tussentijdse activiteiten van de Wereldraad aangaande *rechtvaardige vrede*, voorgelegd worden aan de Assemblee in Busan in 2013. Hopelijk mondt dit dan uit in een nieuw plantseizoen: een campagne om – in samenwerking met andere wereldreligies en allen van goede wil - oorlog als politiek instrument voor eens en voor altijd illegaal te verklaren. Het is immers de roeping van de kerk en gelovigen om – samen met de engelen - de blijde boodschap te brengen:

Ere zij God in den Hoge en vrede op aarde! Moge het zo zijn – Amen!

Kees Nieuwerth

Bronnen

1. 'An Ecumenical Call to Just Peace', Basisdocument IEPC Kingston, WCC, Geneve, 2011.
2. 'Just Peace Companion. Achtergrond document IEPC Kingston, WCC, Geneve, 2011.
3. Buurten voor Vrede, Vredesweek 2010, Utrecht, IKV Pax Christi, 2010
4. Final Message IEPC, Kingston, 2011.